

POSTUPME SI DÁLE!

...3

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

BUDOUCNOST MINULOSTI

Metodika participativní péče o kulturní dědictví
na dobrovolnické bázi

Kateřina Dryáková a Nikola Kassl (edd.)

POSTUPME SI DÁLE!

...3

BUDOUCNOST MINULOSTI

Metodika participativní péče o kulturní dědictví
na dobrovolnické bázi

Kateřina Dryáková a Nikola Kassi (edd.)

Schválená metodika *Budoucnost minulosti: Participativní péče o kulturní dědictví na dobrovolnické bázi* vznikla v rámci výzkumného projektu „Prezentace a interpretace historického prostředí jako nedílná součást kulturní výchovy a vzdělávání v čase nových médií a tzv. tekuté modernity“ (DG18P02OVV049), financovaného MK ČR z Programu na podporu aplikovaného výzkumu a experimentálního vývoje národní a kulturní identity na léta 2018 až 2022 (NAKI II).

Ministerstvo kultury ČR vydalo dne 3. 11. 2022 Osvědčení o uznání uplatněné metodiky č. 265, č.j. MK 63755/2022 OVV, Sp. Zn. MK-S 13188/2017 OVV, v souladu s podmínkami „Metodiky hodnocení výzkumných organizací a hodnocení programů účelové podpory výzkumu, vývoje a inovací.“

Odborné recenze: Mgr. Milan Svoboda, doc. Mgr. Petra Šobáňová, Ph.D.

Texty: Kateřina Dryáková, Nikola Kassl, Petr Hudec

Autoři a zdroje snímků: archiv T. Blahy, J. Cianciala (clovekavira.cz), archiv CK KID, archiv ČRDM, K. Dryáková, archiv hradu Hartenberg, P. Horáková, P. Hudec, M. Krčma, A. Medová, archiv Muzea Jihovýchodní Moravy, archiv odílu Poutníci, S. Rybová, T. Seidler, D. Sís (clovekavira.cz), archiv Spolku přátel hradu Lukova, A. Stindl, T. Vrtal, archiv D. Windlin, archiv Zapojimse.cz.

Grafická úprava a sazba: Jan Krčál

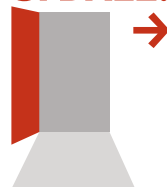
Vydal Národní památkový ústav

Praha 2022

ISBN 978-80-7580-164-8

ISBN 978-80-7480-171-6 (elektronická verze)

**POSTUPME
SI DÁLE!**

Obsah

Úvod.....	9
Komu je metodika určena?	9
Cíle metodiky	9
Základní pojmy aneb abychom si rozuměli	11
I. Východiska	13
1.1 Participativní péče o kulturní dědictví	13
1.2 Inspirační zdroje a odborná literatura	15
II. Dobrovolnictví a práce místních komunit jako součást života památkových objektů	19
2.1 Okénko do historie dobrovolnictví na našem území	25
2.2 Kdo je dobrovolník?	29
2.3 Místní a památkové komunity	33
2.4 Legislativní a administrativní rámec dobrovolnictví	37
2.4.1 Legislativní rámec nestátních neziskových organizací	38
2.4.2 Firemní a rodinné dobrovolnictví.....	39
2.5 Dobrovolnictví na objektech NPÚ v praxi	43
2.5.1 Výstupy výzkumu dobrovolnictví a místních komunit na památkových objektech ve správě NPÚ	44
2.6 Příklady zapojení dobrovolníků v jiných příspěvkových organizacích MKČR	55
2.6.1 Národní muzeum	55
2.6.2 Moravská galerie	57
2.6.3 Galerie hlavního města Prahy (zámek Troja)	58
2.6.4 Národní technické muzeum	59
2.7 Církevní zkušenost s komunitní a dobrovolnickou péčí o sakrální památky	61
2.8 Zahraniční okénko – britský model dobrovolnictví	65
2.9 Dobrovolníci a místní komunity na památkových objektech – shrnutí a doporučení	71

III. Komunitní a dobrovolnické interpretační aktivity	75
3.1 Příklady uplatnění dobrovolníků a místních komunit při péči o památku ve správě NPÚ a jejich prezentaci	75
3.1.1 Zapojení dětských dobrovolnických skupin v rámci akce „72 hodin“	75
3.1.2 Komunitní projekt v Sázavském klášteře – Letní škola vidění	77
3.1.3 Invalidovna – příklad zapojení neziskové organizace do oživení památkového objektu	79
3.1.4 CK Klub invalidních dobrodruhů – zpřístupnění památkových objektů lidem s různým postižením	83
3.1.5 Ochoťníci na státním zámku Jaroměřice nad Rokytnou – noční prohlídky	86
3.2 Příklady komunitní a dobrovolnické péče o památku spravovanou nestátním subjektem	89
3.2.1 Hrad Hartenberg	89
3.2.2 Valdštejnské imaginárium	92
3.2.3 Dobrovolníci pro klášter Porta coeli	94
Závěr	99
Co je třeba rozvinout, aby bylo možné metodiku snáze uplatnit v praxi?	99
Doporučení v oblasti rozvoje komunitní a dobrovolnické péče o kulturní dědictví:	99
Seznam literatury a zdrojů	103
Summary	109

Úvod

Vážené čtenářky, vážení čtenáři, dovolte, abychom vás přivítali na stránkách publikace, která se zabývá otázkou, jak systematicky utvářet a dlouhodobě podporovat aktivní postoj veřejnosti k ochraně kulturního dědictví a péči o něj. Metodika vznikla v rámci projektu NAKI,¹ který sledoval dva synergické cíle: revitalizaci průvodcovské služby v historickém prostředí a regionální podporu místní péče o kulturní dědictví spolu s rozvojem dobrovolnictví. Zájem široké veřejnosti o památkové hodnoty a památkovou péči tak projekt spojil s vytvářením podmínek pro uplatnění individuálních představ o zapojení, sdílení společné identity a zachování regionálních kulturních hodnot pro budoucnost.

Komu je metodika určena?

Metodika je určena zejména pracovníkům kulturních institucí zabývajících se prezentací kulturního dědictví: předně zaměstnancům Národního památkového ústavu, kteří působí v oblasti návštěvnického provozu – kastelánům, vedoucím návštěvnického provozu a dalším pracovníkům správ památkových objektů. Právě tak ale může být zdrojem inspirace pro personál zajišťující zpřístupnění památek v soukromém vlastnictví či ve správě jiné, ať už státní či nestátní (neziskové) organizace. Pojem kulturního dědictví totiž není determinován vlastnickými vztahy. Rozhodující je zde spíše to, jakým způsobem je přistoupeno k jeho zprostředkování veřejnosti. V neposlední řadě lze mezi budoucími čtenáři uvést pracovníky v oblasti turistického ruchu, akademickou obec, nebo studenty relevantních studijních oborů.²

Cíle metodiky

Zaměření metodiky konvenuje se dvěma hlavními cíli projektu, který usiluje o revitalizaci průvodcovské služby v historickém prostředí a podporu místní péče o kulturní dědictví a rozvoj dobrovolnictví.

- 1 Projekt DG18P02OVV049 *Prezentace a interpretace historického prostředí jako nedílná součást kulturní výchovy a vzdělávání v čase nových médií a tzv. tekuté modernity* je řešen a financován v rámci Programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity (NAKI) Ministerstva kultury ČR. Nositeli projektu jsou Národní památkový ústav v Praze a Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy.
- 2 Například studenti oborů: Edukace v kultuře (Katedra výtvarné výchovy Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci) a Edukace a interpretace v oblasti kulturního dědictví (Katedra dějin a didaktiky dějepisu Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy). Dále také studenti navazujícího magisterského studia Galerijní pedagogika a zprostředkování umění na Masarykově univerzitě v Brně a Památkové péče se zaměřením na technické památky na Filozofické fakultě Ostravské univerzity.

Tato publikace navazuje na další metodiky projektu: *I. Rozvíjíme tradici aneb Od výkladu k interpretaci* a *II. Mnoho podob interpretace – metodika inovativních přístupů k prezentaci a interpretaci historických interiérů a exteriérů*. Jejím účelem je **poskytnout nápady, inspirace a metodické postupy, jak posílit participativní péči o kulturní dědictví prostřednictvím zapojení dobrovolníků a místních komunit**. Nabízí též zahraniční zkušenosti a mezioborové vhledy do této problematiky.

Kateřina Dryáková a Nikola Kasl (editorky)
Martina Indrová (hlavní řešitelka projektu)

Základní pojmy aneb abychom si rozuměli

Dobrovolnictví – nepovinná činnost, která spočívá ve výkonu veřejně prospěšné aktivity k dosahování veřejného blaha (týká se ochrany životního prostředí, pomoci potřebným, kulturních činností aj.). Je vykonávána dobrovolníkem ze svobodné vůle ve volném čase a bez nároku na odměnu. Dobrovolníci mohou být registrováni v rámci organizací³, nebo příslušnou činnost vykonávají samostatně bez formálního vztahu k nějaké instituci. Dobrovolnictví, které probíhá na památkových objektech, přispívá k širšímu povědomí potřeby chránit kulturní a přírodní dědictví.

Komunita – (z lat. *communitas* – společenství) v textu metodiky je tento pojem užíván pro označení typu lidského soužití, kde převažují blízké vztahy mezi jednotlivými členy a převládá spíše komunikace na neformální úrovni, než na té formální. Členové komunity zpravidla obývají konkrétní lokalitu a sdílejí vztah k památkovému objektu, jenž je její součástí. Uvedené charakteristiky však nemusí být vždy naplněny všechny zároveň a rovněž nemusí nabývat jen pozitivní podoby. Komunita bývá jednotně vnímána hlavně pohledem zvenčí, a často se tak i prezentuje, uvnitř však nevyhnutelně existují i mnohé diference. Přesto ale právě komunity bývají základem pro kolektivní, nezřídká i dobrovolné akce, realizované ve spolupráci s památkovým objektem.⁴ Termín komunita používáme zejména ve dvou slovních spojeních: **místní komunita** a **památková komunita**. Pro **místní komunitu** je stěžejní teritoriální vymezení, zahrnující obec či více obcí v blízkosti památkového objektu. Součástí místní komunity jsou především obyvatelé dané obce, obecní samospráva, lokálně působící vzdělávací instituce a oficiální i neoficiální místní spolky. Jednotlivým prvkem **památkové komunity** je pozitivní vztah k vybrané památce, a zároveň i kastelán, kastelánka či jiná charismatická osobnost angažovaná v dění na památkovém objektu. Její členové nutně nesdílejí stejné bydliště a nemusí si být ani vědomi vlastní sounáležitosti. K navázání vzájemných vztahů totiž může dojít pouze při pobytu na daném místě ve stejný čas nebo například jen ve virtuální podobě, a dokonce nemusí být navázány vůbec.

3 Podle Jiří Tošner – Olga Sozanská, *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*, Praha 2006.
Národní informační a poradenská středisko pro kulturu, *Metodické doporučení Ministerstva kultury pro dobrovolnictví v kultuře a umění*, Praha 2015, <https://www.nipos.cz/wp-content/uploads/2012/10/Metodicke-doporuceni-Ministerstva-kultury-pro-dobrovolnictvi-v-kulture-a-umeni.pdf>, vyhledáno 14. 5. 2021. Srov. Jiřina Pávková et al., *Pedagogika volného času*, Praha 2014, s. 52.

4 Zygmunt Bauman, *Komunita*, Bratislava 2001. Richard Jenkins, *Social Identity*, London – New York 2008.

I. Východiska

1.1 Participativní péče o kulturní dědictví

Předchozí díly metodik, zejména však publikace *Rozvíjíme tradici aneb Od výkladu k interpretaci*, se snažily poskytnout vodítko k tomu, jak dosáhnout zkvalitnění interpretace kulturního dědictví prostřednictvím dalšího vzdělávání a profesionalizace zaměstnanců Národního památkového ústavu, kteří se na tomto procesu podílejí. Je zcela namístě, pokud označíme tento postup jako hlavní či klíčovou strategii.

Má-li však být živá interpretace památkově chráněného prostředí nejen funkční, ale také personálně a ekonomicky udržitelná, je třeba přemýšlet v širších souvislostech a zapojit do ní místní a regionální lidské zdroje.⁵ Jako klíčová se jeví především systematická spolupráce s místními komunitami v oblasti ochrany, prezentace a interpretace místního dědictví, stejně jako podpora rozvoje dobrovolnických aktivit.

Britský politolog John Holden v této souvislosti upozorňuje, že v demokratických společnostech 21. století rozhodně nelze spoléhat na to, že by pouhá existence stávajících kulturních institucí kulturní hodnoty automaticky vytvářela. Kulturní hodnoty jsou podle něj „vytvářeny na základě vztahů, které kulturní instituce udržují s veřejností. Neboť veřejnosti jsou, jakožto dotované z veřejných prostředků, odpovědné.“⁶ Podle teoretiků tzv. nového kulturního dědictví proto závisí „budoucnost minulosti“ především na tom, zda se paměťovým a památkovým institucím podaří přijmout skutečnost, že **autoritativní odborná interpretace kulturního dědictví je již nadále sama o sobě neudržitelná.⁷ Nejde už jen o ochranu dědictví z minulosti, ale také o posilování odpovědnosti za dědictví, které vytváříme pro budoucnost.⁸**

5 V tomto ohledu je již možné navázat na projekty, které nejenže zohledňovaly potřebu rozvíjet vzdělávací potenciál NPÚ, ale zkoumaly rovněž možnosti a limity mezioborové a komunitní spolupráce v rámci státní památkové péče (*Hrad Bečov – projekt konzervace a prezentace* (Europa Nostra 2010), *Vzdělávací role Národního památkového ústavu: Edukace jako klíčový nástroj zkvalitnění péče o kulturní dědictví České republiky* (Europa Nostra 2016), (Ne)tušené souvislosti).

6 John Holden, *Cultural Value and the Crisis of Legitimacy: Why Culture Needs a Democratic Mandate*, London 2006, s. 18.

7 Thomas Kvan, Conclusions, in: Yehuda Kalay – Thomas Kvan – Janice Affleck (edd.), *New Heritage: New media and cultural heritage*, New York 2008, s. 310. Dále viz také: Nezar Alsayyad, *Consuming Heritage or the End of Tradition: the New Challenges of Globalisation*, in: idem, s. 155–169.

8 Srov. Bohuslav Blažek, Podněty z první evropské konference o dobrovolných organizacích na poli kulturního dědictví, *Zprávy památkové péče* 61, 2001, č. 2, s. 45–48.

ORA ET LABORA
waldorfowa kampa
1-10.9.2021

Tina
FEDERICA
Sandra
FLIP
Angelique
Laurita
LAVINA
AUDIT
Inex
2021

VOJTA
Historiky z NEW HAMELN 2021

IN Nicola
Kaccha

PORTA gallinarium

INEX WORKCAMP 2019 young
NIGUEL

ACQUA 2021

XIX TCHÈQUICNE
PIOS DEI NALIN NEC 2K19

MO 007
zapod
choucas
lionceau
talpa
POLATON

1.2 Inspirační zdroje a odborná literatura

Metodické texty NPÚ se dobrovolnictví a komunitní péče dotýkají jen dílčím způsobem, což lze přičíst teprve postupně se rozvíjející spolupráci v oblasti prezentace a interpretace, ale dozajista to neodpovídá dlouhodobé kooperaci při fyzické ochraně památek. Situaci na objektech ve správě NPÚ v poslední dekádě mapuje 4. díl metodik *Památky nás baví*.⁹ Autoři na jednu stranu konstatují, že v instituci převažují v této oblasti skeptické či účelově pragmatické postoje, na druhou stranu představují světlé výjimky v podobě celé řady příkladů. Deklarují, že „komunitní projekty založené na dobrovolnické a participativní bázi mají potenciál kultivovat veřejný prostor a zvyšovat zájem o společně sdílené hodnoty, kulturní dědictví nevyjímaje.“¹⁰

V České republice máme k dispozici velký dobrovolnický potenciál. „Dle údajů Českého statistického úřadu se počet všech dobrovolníků v nejrůznějších organizacích jako jsou sociální a zdravotní služby, muzea, knihovny, střediska volného času a další a další blíží pomalu ke dvěma milionům.“¹¹ Od začátku 90. let se široké problematice dobrovolnictví věnuje také čím dál tím větší prostor i v akademické sféře a výsledky této práce jsou následně uplatňovány v praxi. O prosazení přístupu participativní péče o kulturní dědictví dovnitř instituce NPÚ usiloval ve své práci Bohuslav Blažek, který zdůrazňoval, že: „Partnerský veřejný dialog jakožto místo, kde se neustále ožívují lidská práva, participace obyvatel a občanská společnost, je sám o sobě tím nejcennějším kulturním dědictvím Evropy.“¹²

V roce 2011, u příležitosti Evropského roku dobrovolnictví, vyšel sborník příspěvků *Dobrovolníci pro kulturu*, jehož editorkou byla Milena Müllerová. Publikace definuje základní pojmy, formy a druhy dobrovolnictví a představuje několik příkladů z muzejní, galerijní i památkové praxe.

Problematice dobrovolnické činnosti se v České republice dlouhodobě věnuje Jiří Tošner, který stál v roce 1998 u založení centra pro dobrovolnictví Hestia a je autorem či spoluautorem několika publikací. Vypracoval například *Studii o dobrovolnictví*, dílčí část *Koncepce politiky vlády vůči nestátním neziskovým organizacím do roku 2020 (2014)* a společně s Olgou Sozanskou vydali knihu *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích (první vydání v roce 2002)*. Výše zmíněné dobrovolnické centrum Hestia je také spolu s Klubem UNESCO¹³ a dalšími partnery spo-

9 Hana Havlůjová – Martina Indrová – Petr Svoboda et al., *Památky nás baví 4. Kulturní dědictví jako příležitost pro učení všech generací*, Praha 2015, s. 46–52.

10 Ibidem, s. 48.

11 Jiří Tošner, *Studie o dobrovolnictví (Koncepce politiky vlády vůči nestátním neziskovým organizacím do roku 2020)*, Praha 2014, s. 7. https://www.vlada.cz/assets/ppov/rnno/dokumenty/studie_tosner_pro_web.pdf, vyhledáno 2. 3. 2022.

12 Bohuslav Blažek, Podněty z první evropské konference o dobrovolných organizacích na poli kulturního dědictví, *Zprávy památkové péče* 61, 2001, č. 2, s. 48.

13 Kroměřížský Klub UNESCO se jako nezisková organizace rozhodujícím způsobem zasadil o to, že Arcibiskupský zámek a zahrady v Kroměříži byly v roce 1998 prohlášeny za památku UNESCO.

lupořadatelem konference, která se pravidelně koná v rámci Dnů zahrad a zámku Kroměříž. Z těchto konferencí vzešly sborníky, z nichž některé reflektují dobrovolnickou participaci na památkách. Sborník z roku 2017 s názvem *Pečujeme o památky. Příklady dobré praxe neziskových a dobrovolnických organizací (kulturní aktivity, obnova, osvěta, propagace...)* představuje kromě jiného i několik příkladů zapojení dobrovolníků na památkách mimo správu NPÚ. Patří k nim např. hrady Rotštejn, Cimburk u Koryčan, Hartenberg, barokní hřbitov Střilky a další. U všech jmenovaných památek započala aktivita k záchraně objektu u občanských sdružení (dnes spolků) nebo u soukromých vlastníků. V mnoha případech byla posléze navázána odborná spolupráce s pracovníky NPÚ ÚOP¹⁴ v Kroměříži. V příspěvcích konference mimo jiné zaznělo i toto důležité sdělení Jany Spathové, tehdejší ředitelky NPÚ ÚOP v Kroměříži:

„... památková péče 21. století musí být vnímána jako rozsáhlá spolupráce, na níž se podílí jak orgány státní správy a samosprávy, odborné instituce, tak i obce, občanská sdružení a jednotlivci včetně vlastníků nebo správců památek. Jedině takto široce založená aktivita památkové péče může být vskutku účinná nejenom z hlediska zachování památek, ale i z hlediska jejich pozitivního a efektivního působení v současném životě”.¹⁵

V roce 2020 pak byl publikován výzkum v rámci projektu Česko s dobrovolnictvím počítá, který se zabýval ekonomickou hodnotou dobrovolnictví v teorii a praxi a díky němuž byla vytvořena aplikace Dobrometr.¹⁶ Tato aplikace umožňuje uživatelům kvantifikovat hodnotu dobrovolnictví v různých oblastech od sociální péče až po kulturu a ochranu památek. Získaná data je pak možné využít jako podklady pro výzkumná šetření a studie o hodnotě dobrovolnictví, ale zároveň poskytuje konkrétní ekonomické hodnoty dobrovolnické činnosti, které lze následně zahrnout do kofinancování projektů nebo využít v PR výstupech motivujících k rozvoji dobrovolnictví.¹⁷

Zahraniční zkušenosti domácím čtenářům zprostředkovala publikace *Edukace jako cesta ke zkvalitňování péče o kulturní dědictví pohledem zahraničních odborníků*.¹⁸ Péči o kulturní dědictví a jeho interpretaci na bázi dobrovolnictví se věnuje zejména článek Marka Crosbyho ohlížející se za sto dvacetiletou zkušeností National Trust a současně představující, jak o dobrovolnictví tato organizace uvažuje v současnosti. Mark Crosby například uvádí, že o dobrovolnickou práci „... má teoreticky

14 Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště.

15 Jana Spathová, Spolupráce památkářů s neziskovými organizacemi ve Zlínském kraji, in: *Pečujeme o památky. Příklady dobré praxe neziskových a dobrovolnických organizací*, Kroměříž 2017, s. 14

16 Jakub Dostál – Jiří Tošner – Martina Černá a kol., *Ekonomická hodnota dobrovolnictví v teorii a praxi. Souhrnná výzkumná zpráva projektu Česko s dobrovolnictvím počítá*, Vysoká škola polytechnická, Jihlava 2020.

17 Ibidem, s. 106–172.

18 Tim Copeland – Anne Ruelland – Peter Jamieson et al., *Edukace jako cesta ke zkvalitňování péče o kulturní dědictví pohledem zahraničních odborníků*, Praha 2016.

zájem až 27 milionů lidí, pouze však pod podmínkou, že se ve své poptávce National Trust přizpůsobí jejich možnostem a preferencím. [...] Až příliš často na ně totiž organizace stále ještě pohlíží pouze jako na „pár pracovitých rukou“ a přehlíží, že jí nabízejí i své mentální schopnosti a dovednosti. Tradiční argument, že pro kvalifikovanou práci v oblasti péče o kulturní dědictví obvykle postrádají praxi a zkušenosti, například u řady stávajících i bývalých profesionálů z jiných oborů, neobstojí. Obojí přece postrádali, i když je nabírali do zaměstnání.“¹⁹

S hledáním inspirace v zahraničí však vyvstává otázka, do jaké míry je například britský model možné přenést do českého prostředí. Při promyšlení možností, jak proměňovat způsoby památkové prezentace a interpretace v ČR, tak vždy vycházíme z dlouhé domácí tradice, současně však v řadě aspektů respektujeme zahraniční principy a kritéria pro demokratickou péči o kulturní dědictví a jeho prezentaci.

↑ Antikvariát provozovaný dobrovolníky National Trust v zahradě Nymans v Sussexu (foto M. Krčma)

19 Ibidem s. 56.

II. Dobrovolnictví a práce místních komunit jako součást života památkových objektů

„Bezprostřední činností může býti vykonáno každé menší a dosažitelné dobro, když chceme: střechy, jež jsou dřevěné, mohou být vyspraveny – ploty, jež jsou vylámány, mohou být slátány [...] čistota a pořádek vynuceny našima vlastníma rukama a očima, až doslova dech popadáme. [...] Já sám umyl jsem křídlo kamenných schodů od hořejška dolů vědrem a koštětem v Savojském hostinci, kde nemyli schodů, jak poprvé po nich šli, a nikdy neudělal jsem lepší skizzy než toto odpoledne.“²⁰

John Ruskin (anglický spisovatel, básník a umělecký kritik)

Chceme-li se objektivně zamyslet nad zkvalitněním interpretace a prezentace kulturního dědictví pod správou NPÚ, nesmíme opomenout ani spolupráci s místními komunitami a dobrovolníky. Tato **kooperace může být přínosná z personálního i ekonomického hlediska, ale zároveň se také pozitivně odráží na vnímání kulturního dědictví a péče o něj ze strany veřejnosti**. Ve svém důsledku navíc přispívá ke zvyšování sociální inkluze, neformálnímu vzdělávání nebo vytváří prostor pro nové formy zaměstnanosti.

Současná postmoderní společnost, která je silně individualizovaná, proměnlivá a globalizovaná, totiž motivuje své příslušníky spíše ke konzumaci, než k využití schopnosti vyrábět či tvořit.²¹ Díky spolupráci s památkovými objekty mohou členové místních komunit a dobrovolníci přenastavit svůj vztah k místnímu kulturnímu dědictví, které v podobě hradu nebo zámku mohlo být předtím vnímáno pouze jako běžná součást jejich žité každodennosti.²² Vědomá participace kromě toho poskytuje i možnost pro seberealizaci, životní zakotvení a společenské uznání, tedy hodnoty a přístupy, které se v „tekuté“ povaze digitální éry jen těžko hledají.²³

20 John Ruskin, *Sezam a lilie*, in: *Krása našeho domova: časopis ochránců a přátel přírody* 1, 1904, č.1, s. 5.

21 Zygmunt Bauman, *Tekutá modernita*, Praha 2002. Srov. Konrad Paul Liessmann, *Hodina duchů*, Praha 2015, s. 84–85.

22 Srov. Csaba Szaló, *Paměť míst*, Praha 2017.

23 Srov. Zygmunt Bauman, *Umění života*, Praha 2010. Manfred Spitzer, *Digitální demence*, Brno 2014. Manfred Spitzer, *Kybernemoc! Jak nám digitalizovaný život ničí zdraví*, Brno 2016. Byung-Chul Han, *Vyhořelá společnost*, Praha 2016. Thomas Friedman, *Thank you for being late*, New York 2017.

Lokace

Zámek Veltrusy

Google

Místo na mapě

zámek Veltrusy

GPS souřadnice: 50.27676, 14.3296
Česko

[Mapa filmových míst](#)

Filmový záběr

Skutečnost - fotografie (2)

Detail filmu

Malá mořská víla

[Princův palác](#)

Čas záběru od začátku filmu: 01:03:26

Popis děje na záběru:
Palác prince Jižní říše.

Autor záběru: [kacer57](#)

Místo objevil: [kacer57](#)

Autoři fotografií: [jircu](#), [kacer57](#)

[Kopíruj odkaz](#) | [Komentáře](#) | [Vlož komentář](#) | [Přidej fotografii](#) | [Edituj filmový záběr](#)

↑ Dobrovolnictví může mít mnoho podob. Na webové stránce filmovamista.cz mohou zájemci v interaktivní mapě spojovat filmové záběry s místy, kde byly pořízeny. Činnost „hledačů filmových míst“ tak mimo jiné přispívá k propagaci památek (foto www.filmovamista.cz)

Dosavadní kroky NPÚ v oblasti rozvoje dobrovolnictví a spolupráce s místními komunitami je potřeba zapracovat do připravované strategie tak, aby vzájemná spolupráce byla koncepční a udržitelná i s ohledem na administrativní požadavky a ve výsledku tak přínosem pro obě strany.²⁴ Konkrétní inspiraci lze čerpat ze zahraničí, např. ve Velké Británii, kde má dobrovolnictví dlouhodobou tradici.²⁵ S ohledem na rozdílný historický i politický vývoj však nelze uvažovat o ne-

24 V době vzniku této metodiky nebyla dokončena připravovaná strategie k dobrovolnictví v rámci Koncepce NPÚ od r. 2022.

25 Např. projekty National Trust nebo National Lottery Fund.

kritickém přejímání těchto vzorů, naopak je pro zlepšení spolupráce s dobrovolníky a místními komunitami nutné zohlednit české kulturní prostředí a podmínky, ve kterých je rovněž obsažen obrovský potenciál pro budování pozitivního vztahu ke kulturním památkám.

V případě zapojení dobrovolníků do široké oblasti památkové péče se může jednat o nejrůznější typy aktivit, které bychom mohli obecně rozdělit do dvou rovin. **Manuální práce** v okolí památky (úklid zámeckého parku, či odstraňování náleto- vých dřevin), nebo jakákoliv pomoc v oblasti **prezentace a interpretace objektu**,²⁶ která je nejčastěji spojována s pořádáním různých kulturních akcí. Při těchto akcích na našich památkách bývá často kladen důraz na prezentaci řemesel a lidových zvyků. Podle Evy Lukášové jsou „*pro nehmotné kulturní dědictví, jako jsou tradice a lidové zvyky včetně tradiční kuchyně, ale i například historická řemesla, znalosti a dovednosti, [...] zájem a aktivita současníků a jejich přenášení na další generace podmínkou přetrvání tradic a zvyků v životě společnosti. Pro zapojení dobrovolníků se také v této oblasti otevírá široké pole působnosti při předávání pozitivních vzorů jednání*“.²⁷ Do kategorie interpretace a prezentace objektu ale spadá i celá řada jiných činností, jako tvorba webových stránek nebo expertní dobrovolnictví ve formě odborné přednášky. Dobrovolnictví však může pokrývat i administrativní potřeby instituce, jako například skenování dokumentů, které se tak zpřístupní širší veřejnosti.

Je logické, že zanedbaná zřícenina hradu v lesích přitáhne pozornost dobrovolnických sdružení spíše než opečovaný barokní zámek s udržovanou zahradou. **Chátrající památky v sobě totiž nesou jistý morální imperativ, který dokáže veřejnost motivovat k jejich záchraně. Dobrovolnické organizace či neorganizované skupiny lidí, které chtějí pomoci dobré věci, byly přesto vždy tak trochu spojeny s „undergroundem“.** I v minulosti se stávaly spíše protiváhou režimu, neboť se ujímaly toho, o co stát neměl zájem či na co neměl kapacitu. Tyto principy v určité míře přetrvávají dodnes, neboť i dobrovolnická činnost podléhá často nesmyslné byrokracii, která ji někdy posouvá až na hranici ilegality. Pro dobrovolnění je však nezbytné zachovat tvůrčího ducha tak, aby přinášelo užitek nejen příjemci, ale zároveň bylo potěšením i pro samotného aktéra. Nadšení organizátorů a živelnost dobrovolnické komunity je hybnou silou, bez které by spousta projektů vůbec nevznikla. **Je tedy nutné najít křehkou rovnováhu mezi dvěma póly – na- prostou svázaností normami, nařízenými, pravidly, která mají zajistit ochranu zdraví či majetku, a spontánním nadšením při organizování akcí, jež na památky patří a vdechuje jim nový život.** Podle názoru vůdčí osobnosti britské organiza-

26 Podrobný výčet činností a formy zapojení dobrovolníků jsou popsány v kapitole 2.4. Legislativní a administrativní rámec dobrovolnictví.

27 Eva Lukášová, Památky, in: Magdalena Müllerová (ed.), *Dobrovolníci pro kulturu. Dobrovolnická činnost v kulturních organizacích*, Praha 2011, s. 112.

ce National Trust Marka Crosbyho je někdy zdravé ponechat v organizování dobrovolnictví trochu anarchie a chaosu.²⁸

Památky také často slouží jako útočiště pro realizaci nejrůznějších komunitních projektů. Jde o akce na dobrovolnické bázi, do kterých se zapojují lidé z blízkého okolí památky či ze zájmové skupiny, která s objektem nějakým způsobem spolupracuje. Tyto akce jsou prospěšné nejen pořadatelům, ale přitahují také zájem širší veřejnosti a správy památkových objektů z nich získají profit ve formě propagace v tisku nebo i finanční prostředky, které jsou od návštěvníků vybrány. Ve spolupráci památkového objektu s místní komunitou se rozvíjí a prohlubuje vztah účastníků ke kulturnímu dědictví a využívá se potenciál genia loci daného místa. Nezřídka se z nového projektu stává tradice, která zapouští kořeny na dlouhá léta.

Nicméně výše uvedená spolupráce s dobrovolníky i místními komunitami je často limitována některými obavami a problémy ze stran přijímající organizace. Mezi ně patří zejména:

- strach z cizích osob v prostředí sbírkotvorné či umělecké instituce a jejich přílišná kritičnost
- nedostatečné personální a finanční zdroje na zajištění dobrovolné činnosti
- formální přístup k dobrovolníkům
- malá nebo špatná komunikace, nedostatečná informovanost
- dědictví minulosti, kdy byli lidé obtěžováni „dobrovolně povinnými“ brigádami
- přílišná organizovanost svobodných dobrovolníků
- apriorní přesvědčení o tom, že dobrovolník nesmí pracovat s cennými předměty (např. ve sbírkotvorných institucích)²⁹

Pokud však existuje vůle k zapojení dobrovolníků, dají se všechny tyto překážky překonat, jak je ostatně popsáno v kapitole III. Komunitní a dobrovolnické interpretační aktivity.

---

28 Srov. Mark Crosby, Dobrovolná péče o kulturní dědictví – 120 let zkušeností National Trust, in: Tim Copeland – Anne Ruelland – Peter Jamieson et al., *Edukace jako cesta ke zkvalitňování péče o kulturní dědictví pohledem zahraničních odborníků*, Praha 2016, s. 58.

29 Magdalena Müllerová (ed.), *Dobrovolníci pro kulturu. Dobrovolnická činnost v kulturních organizacích*, Praha 2011, s. 36.

↑ Skauti z Kroměříže každoročně oslavují 17. listopad prací v Podzámecké zahradě, která je celoročně zdarma přístupná (foto P. Hudec)

2.1 Okénko do historie dobrovolnictví na našem území

Část starší generace má z minulého režimu pojem dobrovolnictví spojený s účastí na brigádách či akcích Z, která však byla spíše ne-dobrovolná.³⁰ Jednalo se o výpomoc občanů v oblastech, které místní nebo státní správa nevládala, ať již šlo o špatné plánování, nebo nedostatek pracovních sil a financí. Současná mladá generace těmito vzpomínkami na povinné akce naštěstí není zatížena, a tak se dobrovolnictví stává fenoménem doby, jak ze strany jednotlivých dobrovolníků, tak i dalších institucí, které dobrovolníky vysílají nebo je přijímají.³¹ Tím pádem se mění optika náhledu na tento fenomén i pro širší veřejnost. Nezanedbatelný je také vliv anglo-amerického modelu, kdy je do nějaké formy bezplatné výpomoci zapojeno velké množství občanů.³² **Principy dobrovolnictví vždy byly páteří demokratické společnosti**, a tak participace na dobrovolnických akcích bývají dnes již běžnou a kladně hodnocenou součástí životopisů uchazečů o studium či zaměstnání.

Podle sociologů je dobrovolnictví v ČR „*vnímáno jako svébytný sektor společnosti, který sice má své hranice a limitované možnosti (kapacity), ale nemůže být ničím nahrazen.*“³³ Podobně to vnímali i naši předkové, kteří si také dokázali „vykasat rukávy“ a pustit se do práce, za kterou nedostanou zaplacenou. Z rozhovorů s dobrovolníky vyplývá, že motivace této skupiny se za sto let příliš nezměnila. Jako odměnu tito lidé získávají pocit, že pomohli dobré věci a strávili nějaký čas se společně smýšlejícími lidmi. Ostatně, dobrovolnictví ve formě drobné sousedské výpomoci je s fungováním lidské pospolitosti spjata od nepaměti.

Kořeny organizovaného dobrovolnictví na našem území můžeme historicky spatřovat již na přelomu 19. a 20. století a váží se ke vzniku **okrašlovacích spolků**, jejichž členové pracovali bez nároku na odměnu a věnovali se zušlechťování životního prostoru. Spektrum jejich činnosti bylo velmi široké a zahrnovalo výsadbu okrasných rostlin v parku, ale i péči o architektonické památky. V roce 1904 bylo na území dnešní ČR těchto spolků již 237, což si vyžádalo institucionalizaci, a tak vznikl Svaz českých okrašlovacích spolků v Království českém, se sídlem v Praze na dnešním Betlémském náměstí v domě U Halánků.³⁴ Další překotný vznik soukromých i státních nadací a spolků, které organizovaly dobrovolníky, byl spojen s vyhlášením Československé republiky. Doba protektorátu tuto činnost násilně ukončila a stejně

30 Dobrovolnictví je stále určitou skupinou veřejnosti chápáno jako něco, co mělo odejít spolu se socialistickým zřízením. Srov. *Průvodce dobrovolnictvím pro neziskové organizace*, Hestia – národní dobrovolnické centrum, Praha 2003, s. 4.

31 V rámci společenské zodpovědnosti velkých firem je možné využít 1–2 pracovní dny, které zaměstnanec stráví dobrovolnou prací pro jinou organizaci.

32 Viz dále kapitola 2.8 Zahraniční okénko – britský model dobrovolnictví.

33 Pavol Frič – Tereza Pospíšilová, *Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století*, Praha 2010, s. 37.

34 Svaz českých okrašlovacích spolků v Království českém vydával vlastní časopis *Krása našeho domova*, který s periodicitou 2× ročně vychází i v dnešní době.

↑ Jedním z prvních památkových objektů, kde po svém založení působili Brontosauři, byl hrad Lukov. Na snímku z roku 1989 dobrovolníci pomáhají při archeologickém výzkumu (foto archiv Muzea jihovýchodní Moravy)

tak se dělo i po komunistickém převratu v roce 1948, kdy byly podobné spolky rušeny nebo přičleněny pod organizace Národní fronty, čímž se dostaly pod kontrolu režimu.

Skutečný boom organizací, které sdružují dobrovolníky, nastal až po listopadu 1989, i když první vlaštovky lze spatřovat již na přelomu 70. a 80. let 20. století, kdy u nás vzniklo **hnutí Brontosaurus**. Ačkoliv bylo hnutí organizováno pod hlavičkou Socialistického svazu mládeže, byly jeho struktury budovány zdola. Za 48 let své existence³⁵ se naučilo **propojovat dobrovolnictví, zážitky a neformální vzdělávání** tak, aby vznikaly akce, které mohou pomoci přírodní lokalitě i památkám. Vznik hnutí je navázán na konferenci OSN ve Stockholmu, kde byl rok 1974 vyhlášen Rokem životního prostředí. Iniciativa k založení hnutí vzešla od mladých pracovníků ústavu krajinné ekologie ČSAV a redakce časopisu *Mladý svět*, kteří zorganizovali první akci na pomoc přírodě, s podtitulem „Brontosaurus to nepřežil, protože přerostl své možnosti“. Následovaly další víkendové i prázdninové akce v terénu. Často se jednalo o práce na památkách, které se nedostaly na seznam zpřístupněných památkových objektů, a je možné charakterizovat je jako torzální hradní architekturu. Spoluzakladatel organizace Václav Petříček si ve filmovém dokumentu *Hnutí Brontosaurus* z cyklu České televize *Retro* klade otázku, jak dalece toto hnutí pomohlo držet při životě komunistický režim a do jaké míry mu muselo být poplatné.³⁶ Avšak i přes zmíněné pochybnosti nelze hnutí upřít obrovské množství pozitiv, která jeho činnost přinesla, a také fakt, že

35 Údaj z roku 2022.

36 *Hnutí Brontosaurus* (z cyklu *Retro*), režie Ivan Bareš, Česká televize 2011, <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10176269182-retro/211411000360019/>, vyhledáno 20. 5. 2021.

↑ Detail z informačního panelu hnutí Brontosaurus na hradě Lukově (foto P. Hudec)

právě jejich existence inspirovala na začátku 90. let 20. století k vzniku mnohé další podobné organizace.³⁷

Na portálech několika Brontosauřích dobrovolnických center je dnes možné přihlásit se na **krátkodobé či víkendové pobyty na památkách, během kterých je kombinovaná zážitková a edukační činnost s konkrétní pomocí na místě.**

Obecně však bývá pro pořadatele podobných akcí složité dodržet všechny administrativní nároky, které jsou s prací jednotlivých dobrovolníků či místních komunit spojeny. Praxe ukazuje, že pravidla bezpečnosti práce, závazné normy, nařízení či omezení v podobě odborných nároků na práci bývají velkou překážkou dobrovolnictví. Pokud se ale podaří najít konsenzus, stane se taková spolupráce nezapomenutelnou pro všechny zúčastněné. V současnosti je dobrovolnictví na památkách organizováno buď přímo jejich správci, nebo prostřednictvím organizací a spolků, které se dobrovolnictví věnují profesionálně.

Poněkud nejasný vztah státu k dobrovolnictví se začal v České republice řešit v návaznosti na to, že rok 2001 byl OSN vyhlášen Mezinárodním rokem dobrovolníků. Následně byl v roce 2002 vydán zákon o dobrovolnické službě.³⁸ Do širší diskuze se však otázky dobrovolnictví dostaly především v souvislosti s rokem 2011, který byl Radou Evropské unie vyhlášen Evropským rokem dobrovolných činností na podporu aktivního občanství.

37 Srov. přehled neziskových organizací zasazujících se o prezentaci a obnovu památek na webu Propamátky, jichž je zde možné napočítat více než tři sta. *Propamátky*, <https://www.propamatky.info/cs/katalog-sluzeb/cela-cr/neziskovy-sektor/>, vyhledáno 16. 8. 2021.

38 Zákon o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů (zákon o dobrovolnické službě) č. 198/2002 Sb.

2.2 Kdo je dobrovolník?

Jiří Tošner, zakladatel dobrovolnického centra Hestia, na jedné ze svých přednášek zmínil anketu z roku 2012, ve které se objevila otázka „Kdo je podle vás dobrovolník?“³⁹ Respondenti mohli vybírat z odpovědí: a) normální člověk, b) člověk, který má pocit nějakého dluhu či závazku, c) divný člověk, protože pracuje zadarmo. Odpovědi byly téměř rovnoměrně rozděleny na třetiny, což je oproti minulosti výrazný posun k lepšímu vnímání dobrovolníka většinovou společností. **Při definici dobrovolníka bude vždy hrát velkou roli pojem altruismus, není však jedinou motivací toho, proč chce člověk vykonávat činnost, za kterou mu nenáleží finanční odměna.** Dobrovolnictví je vhodným způsobem k poznání velkého množství lidí a rozličného prostředí. Nabízí zkušenost, kterou lze zahrnout do profesního životopisu, mnoho lidí má z dobrovolnictví také nefinanční zisk. Dobrovolnická participace je spojena s určitou sociální strukturou, organizací, morálkou a kulturou, které spoluutváří fenomén dobrovolnictví a dodávají mu jeho společenský význam.⁴⁰ Tak jako každá jiná lidská činnost podléhá i dobrovolnictví různým typům motivace. Ve společenských vědách dlouho převládala představa, že člověk je racionální tvor, který jako tzv. „homo economicus“ neustále kalkuluje, zvažuje náklady a zisky svého chování a jednoznačně preferuje takové jednání, které mu přináší největší zisk.⁴¹ K popsání motivací dobrovolníků se obecně využívá dvou přístupů – psychologického a sociologického. Psychologický přístup definuje dobrovolníka jako člověka s takovými specifickými vlastnostmi, jako je ochota, trpělivost a altruismus, které jej předurčují k dobrovolnictví. Sociologický přístup se opírá o tezi, že není důležité, jaký člověk je, ale v jaké sociální situaci se právě nachází. Dobrovolník může víkendovou prací na záchraně hradní zříceniny třeba vyvažovat monotónní pracovní vytížení od práce s počítačem. Pro někoho může být dobrovolnictví přímo antitezí profesní dráhy a při nezištné pomoci na opravě památky si uvolňuje vlastní frustrace z byrokratických systémů, nebo jen zažívá pocity relaxace.

Podle konsenzu, který vychází ze zákona o dobrovolnické službě, by **dobrovolník neměl vykonávat práci, která je jinak v náplni běžného zaměstnance**, což ne vždy odpovídá praxi. **Při organizování dobrovolnické práce přináší velká pozitiva pozorná komunikace s dobrovolníkem a tážení se po tom, co chce dělat, jak může být prospěšný se svou specializací.** Příkladem nám může být dobrovolník-senior, který jako průvodce pracoval na státním hradu a zámku Bečov nad Teplou. Jelikož před odchodem do důchodu působil jako soudní znalec v oboru vodního hospodářství, vypracoval pro správu objektu jako „bonus“ důkladnou vodohospodářskou zprávu. Tento specifický model dobrovolnictví také dobře funguje v britském National Trustu, který má s organizováním dobrovolnické činnosti

39 Dobrokonference (Dobrovolnictví ve veřejné správě), 25. 4. 2019, Praha.

40 Pavol Frič – Tereza Pospíšilová, *Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století*, Praha 2010, s. 23.

41 Ibidem, s. 105.

↑ Členové Spolku přátel hradu Lukova (zal. v roce 1990) při konzervaci zdiva hradu pod vedením Jiřího Holíka (foto archiv Spolku přátel hradu Lukova)

více než 120 letou zkušenost. Z původního konceptu „páru ochotných rukou“, který bude zapojen tam, kde je to potřeba, se vše posunulo na rovinu, která je bližší dobrovolníkovi. Tedy „... *tohle umím a tohle vám mohu nabídnout. Chcete toho využít, nebo ne?*“⁴²

Dobrovolník je také zpravidla pomyslnou základní stavební jednotkou **místní nebo památkové komunity**, která s konkrétním objektem spolupracuje. Nežádka se stává, že takovéto neformální uskupení dobrovolníků se časem přetaví v zapsaný spolek, který může na své projekty čerpat dotace.

42 Srov. Mark Crosby, Dobrovolná péče o kulturní dědictví – 120 let zkušeností National Trust, in: Tim Copeland – Anne Ruelland – Peter Jamieson et al., *Edukace jako cesta ke zkvalitňování péče o kulturní dědictví pohledem zahraničních odborníků*, Praha 2016, s. 57.

Hrad 1945 - 1990

Roku 1945 byl hrad zestátněn.

V roce 1948 dostal hrad do užívání turistický odbor Čsl. obce sokolské. Hrad v této době dál chátral.

V roce 1951 ho navštívil pan Karel Veselý, který inicioval záchranu zříceniny.

Roku 1954 převzal Landštejn do správy stát.

V roce 1961 získal Karel Veselý povolení k vyvážení sutě z ruiny hradu. Karel Veselý pracoval jako dobrovolník na hradě 15 let a spolu se svými přáteli vyčistili nádvoří, studnu i příkopy. Během jejich práce však došlo k mnoha neodborným zásahům.

„Měl jsem na Landštejně úspěch, přestože jsem byl vyučený obchodní příručí a natěrač. I když mě nevděk za moji práci na hradě mrzí, mám dobrý pocit z vykonané práce, ale i radost, že jsem dal impuls a počínek k záchraně mnou tak milovaného Landštejna.“

Karel Veselý, 2000

V roce 1972 začala velká rekonstrukce trvající až do roku 1990.

↑ Výstavní panel popisující dobrovolnickou tradici na zřícenině hradu Landštejn (foto P. Hudec)

2.3 Místní a památkové komunity

V kapitole jsme již několikrát zmínili pojem komunita. Jelikož se jedná o pojem hojně diskutovaný nejen na poli společenských věd, je nutné si jej blíže vysvětlit.

Samotné slovo *komunita* bývá v současné postmoderní společnosti často spojováno s romantickou představou ztraceného ráje či jakéhosi úkrytu před tíhou dnešní komplexní, individualizované a globalizované společnosti. Tento dobrý pocit vychází z pojetí komunity jako stavu soužití, které poskytuje jakési zjednodušení životní situace díky popření vnitřních odlišností, vyšší míry sounáležitosti a znalosti mezi jejími členy, ale zároveň i vytvořením hranice od ostatních, kteří do komunity nepatří. Ačkoliv se takto komunita může prezentovat navenek a často je podobně nazírána i zvenčí, je nevyhnutelným faktem, že uvnitř existují i mnohé diference a spory. Přesto však právě **komunita zůstává přirozeným základem pro solidaritu a kolektivní akce, mnohdy i dobrovolnické.**⁴³ Tyto základní charakteristiky platí i pro komunity lidí, kteří se ve svém volném čase angažují na památkových objektech.

S ohledem na výše uvedené používáme pojem komunita pro označení typu lidského soužití, kde převažují blízké vztahy mezi jednotlivými členy a mezi nimiž převládá komunikace na neformální úrovni spíše než na té formální. Členové komunity zpravidla obývají konkrétní lokalitu a sdílejí vztah k památkovému objektu, jenž je její součástí nebo o nějž mají zájem. Uvedené charakteristiky však nemusí být vždy naplněny všechny zároveň, a rovněž nemusí nabývat jen pozitivní podoby.

Teritoriální vymezení je hlavní charakteristikou **místních komunit**.⁴⁴ Jedná se o obyvatele obce či obcí v blízkosti památkového objektu, obecní samosprávu, lokálně působící vzdělávací instituce a oficiální i neoficiální místní spolky. Mezi obyvatele místních komunit často patří i kastelán či kastelánka a zaměstnanci dané památky, jejich vztahy s ostatními členy komunity jsou tak pro vnímání objektu místními velmi důležité. Tyto vztahy navíc ovlivňuje i situace, kdy je zástupce správy objektu členem obecního zastupitelstva. V praktickém ohledu každodennosti daného místa máme často tendenci přestat vnímat místní památku jako něco unikátního, dalo by se říci, že jen „kloužeme po jejím povrchu“, či se pro nás může stát neviditelnou, ačkoliv je v našich životech stále přítomna. V běžném chodu našich životů je to logické, avšak právě proto je důležité, aby správa objektu pracovala na jeho zviditelnění i pro místní obyvatele, například skrze mimořádné události.⁴⁵

Vynaložené úsilí je oboustranně výhodné, jednak může do objektu přivést staronové návštěvníky, kteří podlehli iluzi, že se v něm nic nemění, jednak mohou místní pamětníci obohatit znalosti správců objektu o lokalitě, o které si mysleli, že ji

43 Zygmunt Bauman, *Komunita*, Bratislava 2001.

Richard Jenkins, *Social Identity*, London - New York 2008.

44 Charles Tilly, *Do Communities Act?*, *Social Inquiry* 43, 1973, č. 3–4, s. 209–238.

45 Csaba Szaló, *Paměť míst*, Praha 2017.

↑ Knihovník Arcibiskupského zámku v Kroměříži pasuje každoročně žáky 1. třídy na čtenáře. I takto se historické prostředí propojuje s životem obyvatel města (foto P. Hudec)

↑ Památková komunita bývá často soustředěna kolem charismatické osobnosti kastelána. Na hradě Lukově je to Jiří Holíč (foto P. Hudec)

důvěrně znají. Ze zkušeností jednoho dotazovaného správce objektu vyplývá, že **pomalá a drobná osvěta pro místní často udělá více než velká placená propagace**. Tato aktivita však neleží pouze na bedrech správy objektu. Nežádka je realizována ve spolupráci s místními spolky a dobrovolníky, kterým pak stačí pouze poskytnout prostor a náplň přednášky nebo kulturní akce zajistí sami. Osvětou však nemusí být nutně jen akce kulturního nebo čistě vzdělávacího charakteru, tento potenciál v sobě nesou i manuální činnosti při výpomoci s údržbou parku či okolní krajiny. Podle Csaba Szaló: „*Je to cesta estetizování každodennosti míst pobývání. Vztah lidské existence k [...] žitému světu míst pobývání je aktivním vztahem utváření. Proto bude pro náš vztah k minulosti zásadní, jaké formy rozumění světu utváří naše prožívání a činnosti v místech naší každodennosti.*“⁴⁶

Zejména na pozitivním vztahu k vybrané památce jsou založeny **památkové komunity**. Společný prvek členství tak můžeme chápat spíše jako symbolický, realizující se větší měrou v myšlení než konání.⁴⁷ Tím není myšleno, že by v praxi nedocházelo k reálným činnostem na objektu, ale jde o zdůraznění podoby komunity založené na

46 Csaba Szaló, *Paměť míst*, Praha 2017, s. 140.

47 Anthony Cohen, *Symbolic Construction of Community*, London 2001.

zájmu o památku mimo své bydliště. Obecněji řečeno mimo svou každodennost, kdy se její jednotliví členové nemusí znát osobně a v některých případech si ani nemusí být vědomi vlastní sounáležitosti. Jako komunita jsou vnímáni spíše zvenčí, avšak komunikace, například ve virtuálním prostředí sociálních sítí, tím není vyloučena. Památková komunita bývá často soustředěna kolem charismatické osobnosti kastelána či kastelánky nebo jiné osobnosti angažované v dění kolem vybraného památkového objektu. Aktivity této komunity mívají stejnou podobu jako aktivity místních spolků a dobrovolníků a opět jsou založeny na dobrovolné bázi.

↑ Hrobka Marie Ebner z Eschenbachu ve Zdislavicích na Kroměřížsku je v péči památkové komunity z řad členů Czech National Trust (foto P. Hudec)

2.4 Legislativní a administrativní rámec dobrovolnictví

Zmiňovaná administrativní zátěž je spojována především s dobrovolnickou činností na památkách spravovaných státem, tedy ve správě NPÚ či jiných příspěvkových organizací Ministerstva kultury ČR, měst, obcí či krajů. Zákon o dobrovolnické službě byl přijat v roce 2002⁴⁸ a na jeho základě byl později Ministerstvem kultury ČR vypracován dokument *Metodické doporučení MK ČR pro dobrovolnictví v kultuře a umění*.⁴⁹ Pro ilustraci zde uvedme výčet činností, které jsou dle §2 Zákona o dobrovolnické službě za dobrovolnickou službu v oblasti kultury považovány:

- Péče o zachování kulturního dědictví.
- Pořádání kulturních akcí.
- Pomoc při péči o děti, mládež a rodiny v jejich volném čase.
- Pomoc při uskutečňování projektů a programů mezinárodních organizací a institucí včetně mezinárodních nevládních organizací.
- Pomoc zdravotně postiženým, seniorům, příslušníkům národnostních menšin.

Škála dobrovolnických činností je tak poměrně široká, nejčastěji se dobrovolníci na památkách podílejí na následujících činnostech:

- Práce spojené s údržbou areálu památkového objektu, kam patří např. odstraňování náletových dřevin či hrabání listí.
- Pomoc při obnově zdevastovaných památek či konzervaci torzální (hradní) architektury.
- Spolupráce se zajišťováním kulturních akcí či festivalů, které se na objektech konají.
- Pořádání řemeslných dílen, které pod vedením odborníků zprostředkují veřejnosti historické technologie a postupy přímo v terénu.
- Aktivity spojené s prezentací památky (přednášková či průvodcovská činnost).
- Prezentace památky ve virtuálním prostředí (blog o památkách, webové stránky).
- Prezentace vlastních činností místních komunit, které využijí danou památku jako „kulturní střed“ obce.

---

48 Zákon č. 86/2014 Sb., kterým se mění zákon č. 198/2002 Sb. Ten upravuje podmínky, za kterých stát podporuje dobrovolnickou službu, organizovanou podle zákona, vykonávanou dobrovolníky bez nároku na odměnu. Definiuje věkové omezení od 15 let, institut vysílající a přijímající organizace, či podmínky uzavírání dobrovolnických smluv. Nabízí možnosti státních dotací spojených s prací dobrovolníků pro akreditované programy (především pojištění osob).

49 *Metodické doporučení MK ČR pro dobrovolnictví v kultuře a umění* (NIPOS 2015 aktualizováno, II. vydání), s. 10.

Mezi nejčastější formy zapojení dobrovolníků patří:

- Stáže z řad studentů.
- Jednorázové akce v rámci celorepublikových projektů (např. Uklidme svět, uklidme Česko; Akce 72 hodin).
- Víkendové pracovní pobyty, které jsou propojeny i s jinou vzdělávací aktivitou (např. akce hnutí Brontosaurus).
- Workcamps (working holidays s mezinárodní účastí, většinou vyžadující spolupráci s pořadající agenturou, u nás např. INEX-SDA⁵⁰).
- Akce místních komunit, do kterých patří i spolupráce se školami, obcemi, nestátními organizacemi či regionálními zaměstnavateli.
- Rodinné dobrovolnictví.
- Firemní dobrovolnictví.⁵¹

Pokud nemá správce památky kapacitu na to, aby sám organizoval dobrovolnické akce, může tuto činnost svěřit některému z center pro dobrovolnictví, které se tomuto oboru věnuje profesionálně. Pro pořadající instituci to znamená především snížení administrativy a zajištění zákonného pojištění, které pomůže zajistit dobrovolnické centrum. Smyslem center pro dobrovolnictví, se kterými lze navázat spolupráci, je šířit a rozvíjet myšlenku dobrovolnictví, zajistit, aby byla přístupná všem a spojovala v sobě lidskost i profesionalitu. Prostřednictvím dlouhodobé spolupráce s dobrovolníky, organizacemi i firmami by mělo takové centrum přispívat k rozvoji občanské společnosti.⁵²

2.4.1 Legislativní rámec nestátních neziskových organizací

Vedle dobrovolníků spolupracují objekty ve správě NPÚ také s nestátními neziskovými organizacemi (dále v textu jako NNO). NNO není v České republice oficiálním právním termínem, ale ve společnosti i v praxi veřejné správy je již značně ustálený.⁵³

Mezinárodně sdílená definice NNO vyjmenovává 5 typických znaků:

- organizovanost (stálá, formalizovaná struktura)
- soukromý charakter a nezávislost na státu (soukromoprávnost)

50 INEX-SDA, Association for Voluntary Activities, nevládní nezisková organizace, která se od roku 1991 zabývá mezinárodním dobrovolnictvím a mezikulturních vzděláváním, www.inexsda.cz, vyhledáno 20. 5. 2021.

51 Srov. Eva Lukášová, Kultura, in: Magdalena Müllerová (ed.), *Dobrovolníci pro kulturu. Dobrovolnická činnost v kulturních organizacích*, Praha 2011, s. 113–114.

52 Převzato z webových stránek dobrovolnického centra Hestia, www.hestia.cz, vyhledáno 8. 6. 2021.

53 Srov. heslo Nestátní nezisková organizace, https://cs.wikipedia.org/wiki/Nest%C3%A1tn%C3%AD_neziskov%C3%A1_organizace, vyhledáno 8. 6. 2021.

- nerozdělování zisku (mezi členy a rozhodující osoby)
- samosprávnost (vnitřní struktura)
- dobrovolnost (ve smyslu „s účastí dobrovolníků“)

V ČR Rada vlády pro nestátní neziskové organizace (zkratka RVNNO) vymezila okruh právních forem, které naplňují definici NNO, jmenovitě:

- spolky (nově podle NOZ⁵⁴), dříve občanská sdružení
- nadace a nadační fondy
- účelová zařízení církví
- obecně prospěšné společnosti
- ústavy a školské právnické osoby

NNO jsou aktivní napříč pestrým výčtem oblastí, s ohledem na spolupráci s památkovými objekty jsou však důležité zejména: kultura, životní prostředí a udržitelný rozvoj, vzdělávání a lidské zdroje, děti a mládež. Tento výčet ale nevyklučuje spolupráci ani s NNO činnými v mnohých dalších sférách.

Jedním z výše uvedených typických znaků NNO je dobrovolnost. V rámci NNO tak můžeme nalézt jak dobrovolníky spadající pod dobrovolnickou službu upravenou zákonem č. 198/2002 Sb., mnohem častější je ale uvnitř NNO dobrovolnictví, které pod tento zákon nepatří. Příkladem je práce členů pro NNO, kteří za ni nepobírají odměnu, a samozřejmě neodmyslitelné zapojení a pomoc nečlenů, přátel a příbuzných.⁵⁵

2.4.2 Firemní a rodinné dobrovolnictví

Častým příkladem z poslední doby je tzv. firemní dobrovolnictví, kdy zaměstnanci velkých firem mohou využít dva až tři dny v roce k zapojení se do dobrovolnických aktivit. Tito zaměstnanci jsou pojištěni svojí firmou, která tak toto břímě přebírá. Dobrovolnická smlouva by i v takovém případě však měla být uzavřena. Ve firemním dobrovolnictví je možné spatřovat potenciál pro budoucnost. Firmy většinou spolupracují s některou dobrovolnickou organizací, která na svých webových stránkách nabízí jakousi burzu, z níž lze vybírat. Správce památkového objektu se zde může přihlásit a koordinátor projektu jej začne oslovovat s nabídkou pracovníků, kteří jsou ochotni pomoci blízké památce. Z poznatků vycházejících z praxe víme, že např. dobrovolnické centrum Hestia oslovuje památkové objekty s nabídkou zprostředkování firemního dobrovolnictví.⁵⁶ Zástupci jednotlivých objektů mohou

54 Zákon č. 89/2012 Sb. – Občanský zákoník, běžně užívaná zkratka NOZ.

55 Státní politika vůči NNO na léta 2015–2020, <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rnno/dokumenty/statni-politika-vuci-nno-na-leta-2015---2020-133505/>, vyhledáno 8. 6. 2021.

56 Do tohoto seznamu byl zapsán například objekt pražské Invalidovny.

samozřejmě navázat spolupráci s podobnou organizací sami. Z průzkumu firemního dobrovolnictví, který provedla společnost Hestia⁵⁷ mezi 44 firmami, vyplývá, že hlavní motivací pro ty, kteří se zapojili, je vhodná kombinace pomoci neziskovým organizacím a benefitu pro zaměstnance (47 %). Na druhém místě byla zmiňována potřeba pomoci v místě působení firmy (19 %).⁵⁸

Minimálně využívanou formou je v našem prostředí tzv. rodinné dobrovolnictví (family volunteering), kdy se zapojují celé rodiny s malými dětmi. Tyto akce však kladou ještě větší nároky na jejich zajištění. Aby se jednalo o smysluplné využití volného času a skutečnou pomoc, je potřeba ze skupiny vyčlenit dospělé, kteří se budou starat o děti, případně s nimi provádět jednoduché činnosti, zatímco ostatní mohou pracovat naplno. Z hlediska platných zákonů a předpisů je na objektech ve správě státu (města či obce) rodinné dobrovolnictví vyloučeno, neboť není splněna podmínka dovršení 15 let. Do této legislativní smyčky poté vstupují další možné případy, pokud by došlo k vážnému úrazu, bylo by sporné, kdo nese zodpovědnost – rodič, či instituce? Na organizované bázi zůstává z výše popsaných důvodů rodinné dobrovolnictví nerozvinuto, ale v neformální rovině se tak děje na řadě památek, které nejsou spravovány státními organizacemi.

---

57 Hestia – centrum pro dobrovolnictví, fungující od roku 1993, které organizuje dobrovolnické programy, školení a supervizi dobrovolníků, čímž přispívá k rozvoji osobnosti člověka a jeho působení v komunitě. www.hest.cz, vyhledáno 8. 6. 2021.

58 Výzkum proběhl v roce 2014, zúčastnilo se 44 firem různé velikosti, od 10 do 800+ zaměstnanců.

↑ Rodinné dobrovolnictví je možné spíše v rámci „undergroundu“, jak o tom svědčí snímek pracující skupiny na hradě Cimburk ve správě spolku Polypeje (foto P. Hudec)

2.5 Dobrovolnictví na objektech NPÚ v praxi

O dobrovolnictví je v Národním památkovém ústavu zájem. Instrukce může nabídnout prostředí, které je lákavé pro studenty v čase letních prázdnin, ale v poslední době se čím dál častěji zapojují i lidé střední a starší generace, a to nejen v rámci firemního dobrovolnictví. Zájemci o dobrovolnictví se mohou spojit přímo se zástupcem správy vybraného objektu, nebo specializovaného pracoviště (například technologické laboratoře, nebo restaurátorské dílny) a domluvit si podobu spolupráce. Další možností je oslovit zaměstnance NPÚ, který je pověřen koordinací dobrovolnických aktivit, s žádostí o vyhledání vhodného umístění. Problémem je, že zájemci často nemají konkrétní představu o svém zapojení a funkce koordinátora dobrovolníků je kumulována k jiné pracovní pozici. V praxi tak následuje časově náročná komunikace se zájemcem a vyhledávání jeho potenciálního umístění.

Ve vnitřních předpisech NPÚ je ošetřen smluvní vztah s dobrovolníky Směrnicí č. XXIV/2019/NPÚ. Ta upravuje podmínky pro dobrovolníky – jednotlivce i pracovníky NPÚ, kteří jejich činnost koordinují. Podrobně jsou vypsány povinnosti vztahující se především k bezpečnosti práce, obsahuje i vzorovou smlouvu a průkaz dobrovolníka v českém i anglickém jazyce, stejně jako osvědčení o absolvování dobrovolnické práce. Po uzavření dobrovolnické smlouvy, kterou je nutno vložit do vnitřních systémů NPÚ, je dobrovolník automaticky pojištěn.⁵⁹

Pro zástupce správy objektů však bývá náročné podřídit se této administrativní zátěži, zvláště pokud se jedná o jednorázové několikahodinové akce. V těchto případech bývá mnohdy více práce s administrativním zajištěním celé akce, než je efekt odvedené dobrovolné aktivity. Je potřeba ale také chápat pravidla, která se snaží zabránit škodám na zdraví dobrovolníků či majetku. Pozdější možné soudní spory by mohly vést k oprávněným obavám z pořádání dalších akcí.

V návštěvnické sezóně se správy objektů často potýkají s nedostatkem personálu, který by se o dobrovolníky staral. Zatížení zaměstnanců v letních měsících většinou nedovoluje vyčlenit jednoho koordinátora, který by organizoval práci, dohlížel na bezpečnost a pohyb dobrovolníků v objektu. Faktem ale zůstává, že o dobrovolnictví je stále zájem.

Příkladem je i zapojování studentů středních, vysokých, nebo vyšších odborných škol, které jsou oborově blízko tématu památkové péče. Mohli bychom vést polemiky, zda se jedná o skutečné dobrovolnictví v okamžiku, kdy mají studenti praxi povinnou. Ve výsledném efektu má však z pohledu přijímající instituce (objektu) tato školní praxe charakter dobrovolnictví, neboť za odvedenou práci nenáleží studentovi žádná finanční odměna. Praxe na památkovém objektu nebo certifikát za dobrovolnickou činnost vykonanou ve volném čase je oceňovaným bodem v ži-

⁵⁹ Směrnice o dobrovolnících v NPÚ č. XXIV/2019/NPÚ
<https://www.npu.cz/portal/npu-a-pamatkova-pece/dobrovolnici/sme300-19-24-dobrovolnici-v-npu.pdf>, vyhledáno 8. 6. 2021.

votopise i kladně hodnocenou součástí přihlášky na vysokou školu, která potvrzuje jejich hlubší zájem o kulturní dědictví či památkovou péči.

Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v akademickém roce 2018/2019 poprvé nabídla magisterské studium v oboru Edukace a interpretace v oblasti kulturního dědictví.⁶⁰ Studenti tohoto dvouletého programu mají v osnovách povinnou šestitýdenní praxi, kterou lze absolvovat na některé z památek jako průvodce či edukátor. Správy objektů, které by o takovouto spolupráci měly zájem, musí (po oboustranné dohodě s fakultou) uzavřít smlouvu přímo s vysílající organizací, nikoliv jen dobrovolnickou smlouvu. Před započítáním stáže je samozřejmě nutné absolvovat veškerá školení o bezpečnosti práce, která přijímající instituce (NPÚ) vyžaduje.

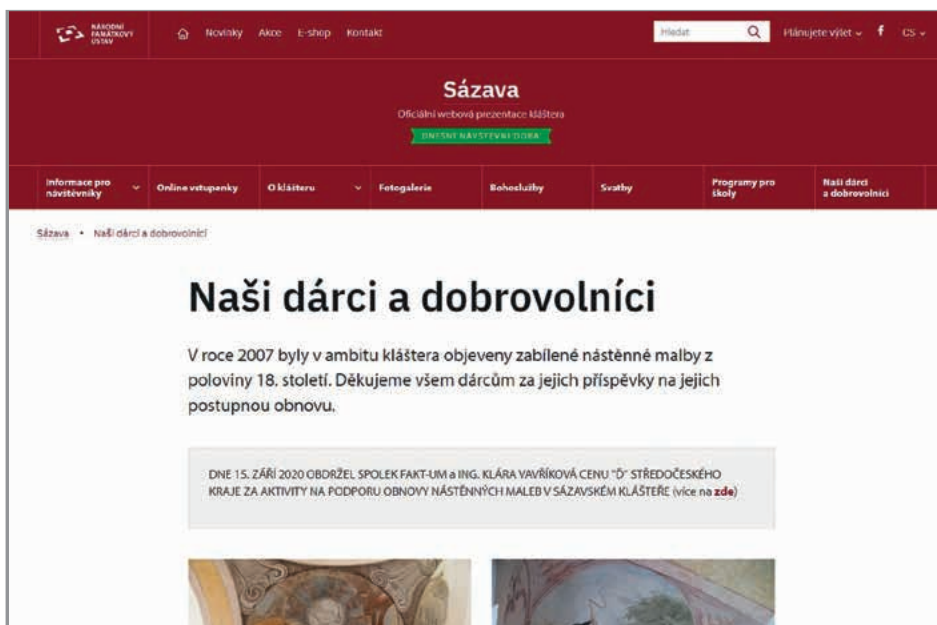
Problémem, se kterým se zájemci o dobrovolnictví často setkávají, je skutečnost, že na objektu, kterému by rádi nějakým způsobem pomohli, není možné zajistit smysluplnou dobrovolnickou práci. Na parkové úpravy bývá většinou zajištěna externí firma, do interiéru zaplněného cennými předměty nelze nikoho vpustit bez dozoru, odborné stavební práce nemohou provádět laici. Také dobrovolníci – průvodci se většinou setkájí s komplikacemi, když se začnou o své působení na objektu zajímat až v době plné návštěvnické sezóny. Kasteláni musí mít pro objekt zajištěny personální síly s velkým časovým předstihem, neboť pořádané akce mají svůj pevný harmonogram a je tedy vhodné si takovou činnost domluvit několik měsíců dopředu.

V každém případě by dobrovolnické aktivity neměly být nařizovány plošně kvůli plnění „společenských závazků“ za celou instituci. Některé z objektů se pro dobrovolnické aktivity nehodí, nebo jsou spravovány lidmi, kteří pro ně z jakéhokoliv důvodu nemají pochopení. V konečném důsledku pak může být takto vynucená dobrovolnická činnost kontraproduktivní a nemá z ní radost ani užitek žádná ze zúčastněných stran.

2.5.1 Výstupy výzkumu dobrovolnictví a místních komunit na památkových objektech ve správě NPÚ

Výzkum, zabývající se zkušenostmi objektů ve správě NPÚ s dobrovolnictvím a vztahem k místním komunitám, byl zahájen na jaře roku 2020. V rámci předvýzkumu byly jednotlivými regionálními koordinátory projektu NAKI osloveny všechny objekty spravované NPÚ. Následně bylo vybráno patnáct objektů napříč ČR, s jejichž kastelány či kastelánkami byly vedeny polostrukturované rozhovory dle předem připravené jednotné osnovy otevřených otázek. Na základě takto získaných informací bylo posléze vybráno osm spolupracujících subjektů, mezi nimiž byli zástupci NNO, zástupce základní školy, ochotníci i skauti. Zástupci správy jednotlivých objektů byli tázáni ohledně jejich vztahů s vedením obce, místními školami, spolky a spo-

60 Edukace a interpretace v oblasti kulturního dědictví, <https://edukace.pedf.cuni.cz>, vyhledáno 8. 6. 2021.

↑ *Dobrovolnictví se dlouhodobě věnuje správa Sázavského kláštera, svědčí o tom i jejich webové stránky (foto klaster-sazava.cz)*

lupráce se subjekty sídlícími mimo jejich domovskou lokalitu. Důraz byl kladen na spolupráci s místními organizacemi – jak dlouho trvá, jaké jsou konkrétní zkušenosti a motivace k tomu, aby pokračovala. Neméně důležitá byla otázka, jestli místní obyvatelé navštěvují památkový objekt a jaký k němu mají vztah. V neposlední řadě jsme se zajímali také o to, jak se vedení objektu celkově staví ke spolupráci s dobrovolníky, jaké nejpálčivější otázky v tomto směru řeší a jaké jsou jejich výhledy do budoucnosti v rozvíjení této spolupráce.

Památkové objekty jsou od nepaměti v úzkém vztahu se svým okolím, ať už se jedná o obec, jejíž jsou součástí, nebo více obcí z nejbližšího okolí, tak i krajinou, která je obklopuje. Vztah s místní komunitou je tedy oboustranně důležitý. Po formální stránce v tomto vztahu zastupuje místní komunitu zvolené vedení obce. Většina kastelánů a kastelánek hodnotí vztah s vedením obce, ve které se přímo nachází nebo pod níž spadá, jako dobrý. Obce mají možnost využívat areály památkových objektů pro své akce nebo spolupracují na akcích s daným objektem. Na druhou stranu je pak objekt prezentován i médií, která pro svou propagaci využívá obec a objekt se tak dostává do povědomí veřejnosti i mimo informační kanály NPÚ. Některým objektům bývají čas od času k dispozici na výpomoc i obecní zaměstnanci, např. při úklidu okolí památky. Rozhodně ne všude je tento vztah ideální, ale i v takových případech převažuje snaha o nalezení kompromisu nebo alespoň o zachování neutrality. Výzkum ukázal, že nadstandardní vztahy panují převážně v situaci, kdy je kastelán či kastelánka členem obecního zastupitelstva, avšak

↑ Část návštěvníků zdarma přístupné Podzámecké zahrady zde na oplátku sponzoruje výsadbu stromů. Zejména díky místní komunitě tak bylo v zahradě vysázeno v uplynulém desetiletí přes tisíc stromů (foto P. Hudec)

ani to není nutně podmínkou a leckdy tomu bývá přesně naopak. Vedení obce se nicméně po skončení volebního období může, na rozdíl od přístupu místních obyvatel, značně proměnit.

Vztah místních obyvatel k danému objektu ovlivňuje několik faktorů. Jako stěžejní můžeme označit polohu objektu (je-li přímo v obci nebo v jejím okolí) a velikost spádové obce. Neméně důležitá je jistě i osobnost správce, pořádané doprovodné akce, informovanost o dění na objektu a podoba expozice uvnitř, jakož i forma zpřístupnění exteriéru objektu. **Ukázalo se však, že u všech dotázaných objektů je poměrně běžné rozdělení místních na dvě skupiny. Jejich velikost s ohledem na počet jednotlivců může být variabilní, ale vždy lze jednu z nich označit jako skupinu příznivců a druhou jako víceméně negativně vymezenou skupinu osob.** Ta objektu buď nevěnuje větší pozornost nebo např. způsob návštěvnického provozu považuje za omezující její práva využívání prostoru, který vnímá jako veřejný, respektive volně přístupný.

První jmenovaná skupina vnímá památkový objekt jako neodmyslitelnou a důležitou součást svého okolí, a proto se zde celkem běžně účastní kulturních a jiných akcí. Mnozí z nich navíc i vypomáhají s jejich realizací nebo s údržbovými pracemi a často jsou i členy místních spolků spolupracujících s daným objektem. Minimálně pak pravidelně navštěvují přilehlé parky či okolní krajinu, popřípadě využívají služeb občerstvení, pokud jsou v areálu objektu dostupné. Výjimkou však není ani návště-

↑ Volně zpřístupněný zámecký park ve Vizovicích je hojně využíván k procházkám místními obyvateli. Správa zámku však byla nucena omezit jeho průchodnost kvůli vandalství. K nelibosti místních již není „zkratkou“ (foto P. Hudec)

va klasické prohlídky interiéru, zejména v případech, kdy se jdou místní památkou pochlubit své návštěvě.

U druhé skupiny nelze popřít fakt, že je pro ně památkový objekt součástí každodennosti stejně jako u skupiny první. V tomto případě se však jedná spíše o negativní rovinu vztahu. Pro určitou část z nich se památka mohla stát „neviditelnou“ součástí běžného života, které nevěnují zvýšenou pozornost, a to ani při mimořádných událostech, protože jsou přesvědčeni, že ji důvěrně znají. Někteří mohou dokonce aktivně vystupovat proti dění na objektu, nebo alespoň sdílet negativní názor na současný provoz i správu. V určitých případech tento přístup u starších generací můžeme chápat jako přežitek z dob socialismu, kdy byly památkové objekty interpretovány často s důrazem na dichotomii poddaní a šlechta žijící na objektu. Důvody však mohou být i ryze praktického rázu, například pokud zahrady či park okolo památkového objektu v daném místě suplují funkci veřejné městské zeleně. Obyvatelé následně nemusejí být schopni rozlišit mezi vhodným jednáním při návštěvě volně přístupného městského parku a památkově chráněného areálu. **Negativně je vnímáno zejména zpoplatnění vstupu do exteriérů, které např. u zahrad může být pochopitelné, s ohledem na nákladnost údržby a potřebu jisté ochrany, ale méně pochopení pro něj nacházíme v případě rozsáhlých lesoparků.** Dalším příkladem nelibosti může být omezení přístupnosti otevírací dobou, což je také případ, o kterém se dá vést dlouhá polemika. Jedna strana bude

zdůrazňovat potřebu ochrany a druhá naopak praktický důvod, kdy uzavřený park například prodlužuje cestu domů. Je však důležité zdůraznit, že výše uvedené spory nemají jedno obecné řešení a vždy by k nim mělo být přistupováno s ohledem na konkrétní situaci v daném místě.

Ze vztahu místních obyvatel k památkovému objektu ve své podstatě vychází spolupráce s místními spolky. Mnohé z nich byly dokonce založeny jen za účelem vyrovnání se s administrativní a byrokratickou zátěží, která začala ztěžovat spolupráci dříve fungující na neformální osobní domluvě. Často jsou tak jejich členy i správci a zaměstnanci objektů nebo jejich rodinní příslušníci. Formy spolupráce s místními spolky se víceméně neliší od té se spolky a organizacemi, které nemají sídlo v dané lokalitě. Ačkoliv při vícedenních akcích v tomto případě přibývá potřeba vyřešit ubytování a stravu účastníků, což se mnohdy stává výraznou komplikací s ohledem na prostorové, ale i finanční možnosti správy daného objektu. Pokud si je tedy dojíždějící účastníci nechtějí či nemohou zajistit sami. Společným základem je však v obou případech kooperace, která je oboustranně výhodná a veřejně prospěšná. Spolky a další organizace dostávají možnost realizovat své různorodé záměry na místech s jedinečným geniem loci a památky mají zase příležitost, jak zpestřit svůj program a přilákat více návštěvníků nebo pomocných rukou k údržbě areálu. Z dlouhodobého hlediska se navíc jedná o ověřený způsob, jak prohloubit vztah širší veřejnosti k památkovým objektům i zájem o jejich ochranu.

Mezi objektem a NNO bývá v současnosti zpravidla uzavírán smluvní, tj. formální vztah, zejména pokud se jedná o pořádání kulturních akcí, spolupráci v rámci resocializačních a terapeutických programů, zprostředkování pracovníků prostřednictvím tzv. veřejně prospěšných prací, ale i při využití dotačních titulů, u kterých NPÚ není oprávněným žadatelem. **Nezbytná však ani spolupráce na neformální bázi, založená především na osobních vztazích, vzájemné důvěře, ale i ochotě všech zúčastněných přijmout vyšší míru zodpovědnosti.** Tento „undergroundový“ přístup je typický hlavně pro kooperaci s neorganizovanými skupinami dobrovolníků, nicméně v některých případech je stále uplatňován i ve vztahu k oficiálním spolkům.⁶¹

Na většině dotazovaných objektů byla spolupráce navázána již před mnoha lety (deset, dvacet nebo i více let). Realizované aktivity jsou velmi pestré, ale mezi nejčastější patří výpomoc s údržbou areálu objektu (např. skautské oddíly), vzdělávací a kulturní akce pro širokou veřejnost (např. představení a kostýmované řetězové prohlídky ochotnických souborů, besedy s pamětníky, přednášky, koncerty), cvičení Sboru dobrovolných hasičů, pohybové a relaxační kurzy (např. jóga) a mnohé další. Zejména pro složitěji přístupné objekty je velmi přínosnou spolupráce s organizacemi sdružujícími osoby s různým typem postižení, pro které tyto akce často bývají jedinou možností, jak danou památku vůbec navštívit. V poslední době se také rozšiřuje spolupráce s mediační a probační službou a výjimkou nejsou ani spo-

61 Upozorňujeme, že v uvedeném příkladu se nejedná o doporučené řešení, ale pouze konstatujeme výstupy výzkumu.

lečné projekty vězeňskou službou. Spolupráce jednoho objektu s věznicí dokonce v roce 2020 vyvrcholila v ojedinělou příležitost pro jednu z odsouzených, která se stala průvodkyní.⁶²

Vcelku běžná je i spolupráce s místními vzdělávacími institucemi. Důležitou roli zde hraje umístění památkového objektu a velikost obce, pod kterou spadá. Objekty nacházející se mimo obec či spadající pod malé obce bez vlastní školy, pak často spolupracují se vzdělávacími institucemi z nejbližšího okolí. Nejčastěji se jedná o poskytnutí prostor v interiéru, parku či zahradě, například pro předávání vysvědčení, vlastní školní programy či výuku, koncerty nebo výstavy prací žáků a studentů. Školy pak na oplátku zpravidla pomáhají s úklidem v areálu nebo okolí objektu. Ve výsledku tato spolupráce pomáhá při budování pozitivního vztahu mladší generace k místní památce, který následně ovlivňuje i chování těchto návštěvníků ve volně přístupných částech areálu, zejména v parcích. Výjimkou není ani praxe studentů spádových středních škol, ačkoliv její realizace povětšinou klade zvýšené nároky na stálé zaměstnance objektu.

Skoro u poloviny dotazovaných kastelánů funguje také spolupráce se vzdělávacími institucemi, které na vybraný památkový objekt dojíždějí z větší vzdálenosti. Spolupráce se týká snad všech typů těchto státních institucí, ale i jejich různých soukromých alternativ, počínaje mateřskými školami, běžnými i speciálními základními, středními a vysokými školami.

Ve výzkumu jsme nezohledňovali běžné prohlídky škol, kdy si studenti platí vstupné na zámek v rámci školního výletu, ale zajímala nás oboustranná spolupráce a aktivity. Míra nastavené spolupráce je napříč dotazovanými památkovými objekty různá, avšak více než polovina z nich je velmi otevřená spolupráci, a jsou schopni vyjít vstříc nejrůznějším požadavkům. Výjimkou nejsou ani kasteláni a kastelánky, kteří vyjíždějí prezentovat památkový objekt přímo do vzdělávacích institucí nebo i do pečovatelských domů, místních knihoven a dalších míst. Pozitivní je také zjištění, že skoro třetina dotazovaných objektů nabízí edukační programy pro školy a školky, které vycházejí ze spolupráce s pracovníky z Oddělení edukace NPÚ či projektu „Památky nás baví“. Vedení alespoň dvou objektů ve správě NPÚ v rámci výzkumu současně zmínilo, že se v letech 2019 až 2020 zapojili do projektu pokusného ověřování MŠMT – Vzdělávací programy paměťových institucí do škol,⁶³ během kterého měla přihlášená škola proplacené náklady na exkurzi, včetně dopravy a odměny zpracovatelům hodnocení (učitelům).

Celkově i spolupráce se vzdálenějšími vzdělávacími institucemi podporuje a prohlubuje vztah k národnímu kulturnímu dědictví, pomáhá propagaci památkových objektů a zajisté poskytuje i prostor pro navázání nových vztahů, které mohou

---

62 Na Krakovci provází odsouzená, po propuštění chce stejnou práci, *Český rozhlas*, 20. 8. 2020, <https://region.rozhlas.cz/na-krakovci-provazi-odsouzena-po-propusteni-chce-stejnou-praci-8277108>, vyhledáno 10. 6. 2021.

63 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy – Vzdělávací programy paměťových institucí do škol, garant: Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského.

vést k dlouhodobější spolupráci. Nicméně jak ze strany některých kastelánů, tak i spolupracujících vzdělávacích institucí, opakovaně zazněla kritika podhodnocení personálního zajištění, v rámci něž by se konkrétní zaměstnanci mohli erudovaně této kooperaci věnovat. Ze strany NPÚ chybí dostatečný počet edukátorů, některé školy pak zmiňují, že postrádají kapacity pro pedagogy, kteří by se věnovali přípravě a realizaci projektové výuky a podobných programů.

Vzdělávací aspekt s sebou nesou i přednášky pořádané na památkových objektech pro širokou veřejnost. Jak již bylo zmíněno výše, potenciál těchto víceméně mimořádných akcí je velký, protože dokážou oslovit i tu část veřejnosti, která by běžně na klasickou prohlídku nezavítala. Památkové objekty je pořádají samostatně nebo ve spolupráci s různými spolky a organizacemi. Prozatím se však jeví jako výjimečné, pokud se podobné aktivity zaměřené přímo na konkrétní památku odehrávají mimo ni. Tyto tzv. výjezdní přednášky by však, navzdory časové a personální náročnosti na jejich zajištění, měly být zohledněny v budoucích záměrech směřování propagace památkových objektů ve správě NPÚ. Přes veškerou snahu o zpřístupnění a zatraktivnění památkových objektů, totiž v naší společnosti stále existuje neopominutelná část obyvatel, kteří nemají možnost navštívit hrad či zámek osobně.

Vyjma spolupráce s místními komunitami a různými typy neziskových organizací není ojedinělou záležitostí ani kooperace s dobrovolníky z řad tzv. památkové komunity. Můžeme se setkat s dobrovolníky – jednotlivci, kteří postupně přivádějí ke stejnému zájmu i další rodinné příslušníky nebo přátele. Svě místo si však při výpomoci památkovým objektům ve správě NPÚ našlo i tzv. firemní dobrovolnictví. Firmy vysílají své zaměstnance samostatně na jeden až dva dny na objekt dle jejich vlastního výběru nebo vyjíždějí ve větších skupinách, kdy je pak dobrovolničení spojeno i s tzv. teambuildingem. Podobně jako u spolupráce s organizacemi a spolky mimo danou lokalitu i zde ale často vyvstává otázka, kdo a jak zajistí ubytování a stravu dobrovolníků při vícedenních akcích.

Smluvní vztah mezi dobrovolníky – jednotlivci upravuje směrnice NPÚ obsahující i vzor dobrovolnické smlouvy.⁶⁴ Pokud spolupráce překračuje dobu 3 měsíců, je nutné spolu se smlouvou a proškolením o BOZP doložit i potvrzení o zdravotní způsobilosti a trestní bezúhonnosti. Především s ohledem na administrativní náročnost řešení dlouhodobého dobrovolnictví pak některé správy objektů přistoupí raději k podpisu dohod o provedení práce či pracovní činnosti. Logicky se tak již nejedná o dobrovolnictví, ale o finančně ohodnocenou práci. Ze strany některých kastelánů a kastelánek je toto řešení vnímáno jako lepší i proto, že se pak správa objektu necítí být dobrovolníkovi zavázána např. poskytnutím stravy, ubytování, nebo cestovného. Ačkoliv je pocit závazku v jistém smyslu pochopitelný, v otázce dobrovolnictví se mívá s podstatou věci, jelikož dobrovolník se pro svou

64 Směrnice NPÚ o dobrovolnících v Národním památkovém ústavu č. XXIV/2019/NPÚ, <https://www.npu.cz/portal/npu-a-pamatkova-pece/dobrovolnici/sme300-19-24-dobrovolnici-v-npu.pdf>, vyhledáno 10. 6. 2021.

aktivitu ideálně nerozhoduje s vidinou materiální odměny, ale spíše té duchovní a oboustranného přínosu.

Na několika objektech byla zmiňována i zkušenost s mezinárodními workcampsy, ovšem i zde narážíme na organizační problémy. Možným řešením by bylo navázání užší spolupráce s vysílající organizací (INEX-SDA) a na základě společného memoranda pak řešit nejen administrativní komplikace, ale například i požadavek této organizace na zajištění stravy a ubytování pro dobrovolníky.

Během výzkumu jsme se kastelánů i kastelánek dotazovali také na zkušenosti s fungováním koordinace dobrovolníků uvnitř NPÚ a případné požadavky na zlepšení praxe, kdy v rámci NPÚ zastřešoval spolupráci s dobrovolníky Odbor edukace a dalšího vzdělávání.⁶⁵ Zajímavým zjištěním byl rozpor mezi vyjádřeními některých správ objektů. Někteří kasteláni by preferovali zřízení pozice regionálního koordinátora, jenž by spadal pod konkrétní ÚPS, oproti modelu centrálního koordinátora pro celou ČR. Regionální koordinátor by podle nich snáze disponoval znalostmi o konkrétních objektech ve svém obvodu, zajišťoval webovou správu nabídek dobrovolnictví a následně dojednával konkrétní podmínky spolupráce, zejména u menších akcí. Zazněl však i požadavek na zlepšení fungování centrálního koordinátora, který by měl být všem správám objektů pod NPÚ k dispozici při zprostředkování kontaktu s případnými zájemci o dobrovolnickou činnost. Měl by být schopen zajistit i veškerou administrativu a ošetřit tak konkrétní požadavky na spolupráci dané správy s dobrovolníkem či skupinou dobrovolníků. Zodpovědnost za práci s dobrovolníky však stále zůstává hlavně na správě objektu a je pouze na ní, aby zvážila plusy a mínusy této kooperace.

Závěry výzkumu potvrzují předpokládanou hypotézu o důležitosti vztahu s místní komunitou i tzv. památkovou komunitou, potažmo dobrovolníky, co se týká budování vztahu ke kulturnímu dědictví. Dobrovolnictví na objektech je velmi závislé na typu objektu a vstřícném přístupu správců. Rozhodně by však nemělo být nařízenou podmínkou, neboť některé památky pro něj nemusí být vhodné. Obecně však výzkum potvrdil, že na mnoha objektech ve správě NPÚ stále přetrvávají obavy ze zapojení dobrovolníků, které byly popsány v úvodu kapitoly II. Dobrovolnictví a práce místních komunit jako součást života památkových objektů.

Dobrovolníci jsou vítanou pomocí při zajišťování velkých akcí na objektech, kdy se mohou podílet například na jejich organizaci a koordinaci návštěvníků. V těchto případech ale kasteláni vesměs využívají již prověřené skupiny osob, které se navzájem znají, orientují se v prostředí památky a spolupráce pak funguje spíše na neformálním základě bez podpisu příslušných smluv. Některým správám objektů se jeví vyřizování dobrovolnické smlouvy pro jednotlivce jako zvýšená oboustranná administrativní zátěž, která se v případě skupiny dobrovolníků ještě násobí jejich počtem. V současnosti totiž neexistuje možnost „hromadné“ dobrovolnické

65 Dobrovolnická činnost v NPÚ, <https://www.npu.cz/cs/dobrovolnici>, vyhledáno 1. 8. 2021.

smlouvy a sepisovat třeba patnáct smluv, když se na památkový objekt vypraví skupina přátel, je téměř nad lidské síly. Existují však i objekty, které si dovedou poradit s celou skupinou dobrovolníků (firemních či spadajících pod určitý spolek či organizaci) a výše uvedené těžkosti nevnímají jako překážky. Jako řešení uplatňují podpis smlouvy pouze se zástupcem dané skupiny, který pak její podmínky tlumočí zbylým účastníkům a je za jejich plnění následně i zodpovědný. Tento přístup ale rozhodně mezi správami objektů nepřevažuje.⁶⁶

Mimo administrativní záležitosti, řešení zodpovědnosti za činnost dobrovolníka a případně i zajištění stravy nebo ubytování, je důležité zopakovat i fakt, že dobrovolnictví s sebou nese i zvýšené nároky na zaměstnance daného objektu a zajištění pracovních pomůcek. Správy objektů, které jsou ochotny otevřít se dobrovolnictví i za výše uvedených podmínek, tedy nutných vlastních investic, ať již vynaloženého času či materiálních nebo finančních vkladů, a zároveň vyhodnotí i pozitiva, která jim přináší druhá strana, ale shodně oceňují celkový přínos této spolupráce. Vyjma zatraktivnění objektu a následný finanční prospěch totiž dobrovolnictví přináší zejména duchovní hodnoty, ať už v podobě pozitivního vztahu ke kulturnímu dědictví nebo kvalitních mezilidských vztahů mezi účastníky, které nelze nahradit či získat pouze z formální a placené spolupráce. Podobně i dobrovolníci si na vzájemné kooperaci cení hlavně pocitu radosti, který jim přináší. Navíc oceňují pobyt v zajímavém prostředí, *genius loci* místa, které si mnohdy mohou vychutnat bez jiných návštěvníků, třeba i v noci. Důležitým bonusem zůstává také možnost smysluplného trávení volného času s přáteli a příležitost věnovat se svým koníčkům a zálibám s podobně smýšlejícími lidmi v historickém prostředí (ochotnické divadlo, propagace tradičních výrobních postupů, výtvarné výstavy, spolek vojenské historie). K objektu si tak budují zvláštní vztah, který mohou přenášet i na další generace a mnozí z nich tuto spolupráci vnímají i jako prestižní záležitost v rámci své kariérní dráhy.

---

66 Upozorňujeme, že v uvedeném příkladu se nejedná o doporučení, jak administrativně řešit skupiny dobrovolníků, pouze konstatujeme výstupy výzkumu.

↑ Výsadba stromů v kroměřížské Podzámecké zahradě je komunitní slavností i příležitostí edukace v oblasti péče o zeleň (foto P. Hudec)

2.6 Příklady zapojení dobrovolníků v jiných příspěvkových organizacích MKČR

Pro lepší představu o možnostech a omezeních při rozvoji dobrovolnictví v rámci příspěvkových organizací Ministerstva kultury České republiky nabízíme příklady toho, jak s dobrovolníky pracují další instituce. Jsme si samozřejmě vědomi, že organizace mají odlišnou strukturu i způsob fungování a jejich přístup k dobrovolnictví tak nelze převzít beze zbytku. Na rozdíl od muzeí a galerií NPÚ spravuje více než stovku objektů, které navíc podléhají sezónnosti provozu.

2.6.1 Národní muzeum

Národní muzeum svůj dobrovolnický program zahájilo v roce 2015.⁶⁷ Spuštění programu předcházela diskuze s pracovníky muzea, kteří měli možnost program připomínkovat a postupně vznikala administrativní a organizační podoba projektu tak, aby byla pro obě strany co nejjednodušší. Instituce si byla dobře vědoma toho, že zaměstnance i dobrovolníky může nadměrná administrativní zátěž odradit, zároveň však bylo nutné mít celý projekt pod kontrolou a neztratit přehled o jeho fungování. Ze statistik muzea vyplývá, že každoroční zájem dobrovolníků překonává hranici sta osob, přičemž v prvním roce bylo do programu zapojeno 129 účastníků. Projekt má na starosti koordinátor dobrovolníků,⁶⁸ který zajišťuje veškerou agendu a zároveň se stará o prezentaci programu pro veřejnost. V rámci každého odboru je pak jmenována kontaktní osoba, která komunikuje přímo s dobrovolníky a organizuje jejich činnost na konkrétním pracovišti. K jednoduché komunikaci se zájemci o dobrovolnictví přispívá především **publikování tzv. dobrovolnických listů**. Z těch se zájemce dozví, jaká bude náplň nabízené práce a také požadované předpoklady týkající se dovedností a časové náročnosti. Některá pracoviště mají i konkrétní požadavky na minimální dobu zapojení účastníka, což je logické, neboť zaučení nováčka do systému práce vyžaduje od kmenových zaměstnanců spoustu energie, kterou není možné plýtvat. Sekce *Staňte se dobrovolníkem* na webových stránkách Národního muzea je uvozena následující pozvánkou: „*Iste student hledající odbornou praxi? Senior se zájmem o kulturu? Nebo chcete zkrátka smysluplně využívat svůj volný čas? Dobrovolníky vítáme, protože v Národním muzeu je vždycky co dělat.*“⁶⁹

Právě dobrovolnické listy by mohly být inspirací i pro dobrovolnický program Národního památkového ústavu. Přehledné deklarování nabídky na webových stránkách, respektive jakási „burza“ dobrovolnických prací, ze kte-

67 Ludmila Tůmová, Dobrovolnický program Národního muzea v letech 2015-2018, *Muzeum: Muzejní a vlastivědná práce* 53, 2015, č. 2, s. 50–53.

68 Koordinátor dobrovolníků působí v Národním muzeu v rámci Odboru náměstka pro centrální sbírkotvornou a výstavní činnost.

69 Staňte se dobrovolníkem, <https://www.nm.cz/spoluprace/stante-se-dobrovolnikem>, vyhledáno 11. 1. 2021.

Entomologické oddělení (PM5)

Kontaktní osoba: Ing. Jan Šumpich

T: 224 497 933

E: jan_sumpich@nm.cz

Oddělení/Místo výkonu práce	Náplň práce	Časová náročnost	Požadované předpoklady	Jiné
Entomologické / Cirkusová 1740, 193 00 Praha 9 - Horní Počernice	Výpomoc s označováním sbírkových dokladů hmyzu, především brouků a motýlů ve spolupráci s kurátorem.	Velká (nárazově alespoň 1–2 týdny v kuse po cca 4 hodinách denně nebo alespoň 8 v kuse 1x týdně po delší časový interval v řádu měsíců)	Jedná se o činnost vyžadující vysoký cit a trpělivost při práci, která je zároveň časově náročná.	Vhodné i pro tělesně postižené.

↑ V dobrovolnickém listu publikovaném na webových stránkách Národního muzea najde zájemce základní informace o požadavcích instituce (foto www.nm.cz)

ré by bylo možné si vybrat a zároveň získat jasnou představu o časové náročnosti, případně dalších požadavcích instituce. To však předpokládá aktivní zapojení ze strany správ památkových objektů, popřípadě dalších pracovišť NPÚ, které by pravidelně dle potřeby vypisovaly nabídku dobrovolnických prací. Případný zájemce tak má možnost vybrat si činnost dle vlastního zaměření, která může variovat od manuálního k expertnímu dobrovolnictví. V tomto případě by také bylo možné obrátit se o pomoc na dobrovolnické portály, které mohou nabídnout zorganizování skupiny pro konkrétní příležitost. Souběžně s touto inovací by mělo přijít **zjednodušení administrativy spojené s dobrovolnictvím, která vedení objektů zatěžuje.**

Nadpoloviční většinu účastníků dobrovolnického programu tvoří studenti, kteří se tak snaží získat nové zkušenosti a dovednosti. Svoji roli hraje také získání určité praxe mimo oblast odborných stáží, která může přinést výhodu při budoucím hledání pracovního uplatnění. Pozitivním výstupem programu bylo, že z několika dobrovolníků se později stali zaměstnanci muzea. Při výběrovém řízení na určitou pozici měl vedoucí pracovník jistotu, že uchazeč-dobrovolník má vhodné předpoklady k vykonávání potřebné činnosti, neboť to již prokázal v praxi. Národní muzeum oceňuje i zpětnou vazbu, kterou prostřednictvím dobrovolníků získává. Nastavené zrcadlo nevypovídá o pohledu nezaujatého pozorovatele zvenku, není ani pohle-

dem managementu nebo kmenových zaměstnanců. Jde o unikátní výpověď člověka, který se nachází na pomezí těchto dvou světů.⁷⁰

Jako nejúspěšnější forma dobrovolnictví se ukazuje model, kdy se „dárce i příjemce“ navzájem obohacují. Původně charitativní motivace se pak přeměňuje v pozitivní zkušenost pro obě strany, což by mělo být smyslem dobrovolnictví. **I když je charakterizováno jako činnost, která je prováděná bez nároku na odměnu, je důležité, aby účastník programu odcházel s pocitem, že instituce jeho práci ohodnotí, byť jiným způsobem než finančně.** Proto muzeum nezapomíná na nutnost ocenit vstřícnost dobrovolníků a čas, který programu věnovali. Poděkování přichází ve formě zvláštních komentovaných prohlídek výstav, které se setkávají s velkým ohlasem. Někteří z účastníků programu byli také nominováni na udělení dobrovolnického ocenění Křesadlo.⁷¹

2.6.2 Moravská galerie

Další významnou organizací, která se na poli dobrovolnictví angažuje, je Moravská galerie v Brně. Dobrovolnický program v galerii má již dlouholetou tradici, založen byl v roce 2010 po předchozích dílčích zkušenostech s dobrovolníky. Žádný začátek není jednoduchý, ale i tak „...se počáteční obavy části zaměstnanců z nekoordinovaného vpádu masy lidí, která „rozmetá“ odborná pracoviště galerie, zničí vzácné exponáty a způsobí propuštění poloviny zaměstnanců (protože teď tu máme ty, kteří budou rádi pracovat zadarmo), nenaplňují a postupně rozptýlily.“⁷²

V posledních letech se do dobrovolnické práce zapojilo v průměru 40 dobrovolníků za rok společně s praktikanty ze středních a vysokých škol. Velkou část dobrovolníků tvoří studenti, kteří si tak plní své povinné praxe a pracovní stáže.⁷³ Do galerie chodí pomáhat také senioři, lidé se zdravotním znevýhodněním a nezaměstnaní. Od roku 2020 galerie spolupracuje s neziskovou organizací IQ ROMA SERVIS z.s. a společně vytvořili několik tréninkových míst pro klienty této organizace, kteří si tak mohli vyzkoušet různé pracovní pozice.⁷⁴

Dobrovolnický program v Moravské galerii se v současnosti odehrává především na restaurátorském oddělení, při asistenci u kurátorských prací, v archivu,

70 Ludmila Tůmová, Dobrovolnický program Národního muzea v letech 2015–2017, *Muzeum: Muzejní a vlastivědná práce* 56, 2018, č. 1, s. 54

71 Ocenění každoročně uděluje Národní dobrovolnické centrum Hestia. Dobrovolníky nominují neziskové organizace i občané, vítěze vybírá komise složená ze zástupců neziskových organizací, novinářů, zástupců státní správy i komerčních firem. Slavnostní předávání v Praze probíhá za účasti primátora hl. m. Prahy, oceňuje se i v dalších městech celé České republiky.

72 Anna Šimková, Moravská galerie v Brně, in: Müllerová Magdalena (ed.), *Dobrovolníci pro kulturu. Dobrovolnická činnost v kulturních organizacích*, Praha 2011, s. 92.

73 Moravská galerie pro své vnitřní účely do dobrovolnictví zahrnuje i studentské stáže. Z pozice organizace jde o nehonoranou činnost, ale pro účastníky je povinná, resp. povinně výběrová, nelze ji tedy (z hlediska motivace) deklarovat jako čistě dobrovolnickou činnost.

74 E-mailová komunikace s Kateřinou Minaříkovou, vedoucí lektorského oddělení Moravské galerie Brno, archiv projektového týmu NAKI, 5. 2. 2021.

v knihovně a na lektorském oddělení. Napříč odděleními jde také o výpomoc s nejrůznější administrativou při zajišťování nejrůznějších akcí, jakými jsou vernisáže, konference nebo besedy.

Spolupráci s dobrovolníky zaštiťuje lektorské oddělení Moravské galerie. V rámci tohoto oddělení funguje jeden zaměstnanec, který má na starosti práci s dobrovolníky. Tento koordinátor shromažďuje a eviduje přihlášky všech zájemců, vyhodnocuje aktuální požadavky galerie a podle toho pak nabízí vhodné pozice. V případě zájmu o dobrovolnictví je následně uzavřena smlouva, poté je dobrovolník proškolen v bezpečnosti práce a seznámen s pracovištěm a pracovními povinnostmi. Dostane i identifikační kartu, která mu umožňuje přístup na pracoviště a zároveň opravňuje k volnému vstupu do galerie. Benefitem z dobrovolnické činnosti je také přístup k tištěným publikacím a pozvání na slavnostní večer pracovníků galerie, který se koná jednou ročně. Výstupy a hodnocení dobrovolnické činnosti jsou předkládány ve výroční zprávě Moravské galerie, v průběžných zprávách pro Ministerstvo kultury ČR a nepravdělně publikovány v odborných člancích Věstníku Asociace muzeí a galerií.⁷⁵

Z pohledu Národního památkového ústavu je na dobrovolnické činnosti Moravské galerie zajímavé především **partnerství s neziskovými organizacemi, které spolupracují se znevýhodněnými občany**. Díky této spolupráci je umožněna dobrovolnická činnost i lidem, kteří by se jinak o této možnosti nedozvěděli nebo by se jim nezdála lákavá či přínosná. Tato forma kooperace také částečně umožňuje přenechat výběr dobrovolníků vysílající organizaci, která své klienty či členy již zná a umí zhodnotit jejich potenciál i přínos v rámci dobrovolnické činnosti a zohlednit jejich potřeby.

2.6.3 Galerie hlavního města Prahy (zámek Troja)

Galerie hlavního města Prahy (GHMP) na svých webových stránkách dobrovolnictví nenabízí, ovšem velmi úzce spolupracuje s národní platformou firemního dobrovolnictví „Zapojím se“⁷⁶, což bychom mohli vnímat jako další z inspirací pro Národní památkový ústav. Vhodným prostředím pro dobrovolnické činnosti je například zahrada trojského zámku, který patří pod GHMP. Vedoucí zahradníků již několik let organizuje smysluplné dobrovolnické akce a za účastníky je vidět spousta práce ve formě vypletých záhonů a upravené cestní sítě v parku.

Výše zmíněná dobrovolnická organizace vypíše termín a osloví zájemce z řad institucí, které by se chtěly zapojit. Na bedrech pořádající instituce pak zůstává zajištění pracovního nářadí, ochranných pomůcek (např. pracovních rukavic) a drobného občerstvení, dobrovolnická organizace zajistí veškerou administrativu a pojištění účastníků. V roce 2019 se v zahradách trojského zámku vystřídalo přibližně

75 Dobrovolníci v muzeu, *Věstník AMG*, 2021, č.1, s. 11, https://www.cz-museums.cz/UserFiles/file/2021/Vestnik/1_2021_komplet%20mensi.pdf, vyhledáno 30. 9. 2021.

76 Zdroj <https://www.zapojimse.cz>, vyhledáno 26. 03. 2021.

↑ V červnu 2020 se dobrovolníci v zahradách zámku Troja (ve správě GHMP) zapojili do jubilejního ročníku celonárodního dne firemních dobrovolníků Give&Gain Day (foto archiv Zapojimse.cz)

100 dobrovolníků, kteří se na jeden den rádi vzdali práce v kanceláři či opustili svůj home office. Tyto akce byly dopředu plánovány na pondělky, kdy mají památky zavřeno, aby byl co nejméně rušen návštěvníkový provoz. Samozřejmostí však zůstává nutnost odborného dohledu nad pracující skupinou a seznámení se s bezpečností práce.⁷⁷

2.6.4 Národní technické muzeum

Národní technické muzeum v Praze se spolupráci s dobrovolníky nebrání, nicméně nemá vytvořené žádné právní a organizační zázemí pro případné zájemce a rovněž možnost stát se dobrovolníkem neinzerují. I toto je přístup, který není možné odsuzovat, neboť participace v dobrovolnických programech by měla být pro organizaci dobrovolná. Je poctivější přiznat, že instituce nemá na náročnou dobrovolnickou agendu vyčleněné personální kapacity a tato činnost by jí od jejího primárního poslání zdržovala. Problém při případné spolupráci vidí především v oblasti pojištění dobrovolníka a v administrativních potížích. Také nalezení smysluplných pozic pro dobrovolnickou činnost při Národním technickém muzeu je problematické a například při prohlídkách nebo větších akcích jsou využíváni spíše externí lektori.⁷⁸

77 Rozhovor s hlavní zahradnicí trojského zámku Ing. Kateřinou Oseckou, 15. 4. 2021, archiv projektového týmu NAKI.

78 Rozhovor s Ing. Mgr. Jiřím Čermákem z odboru projektového řízení NTM, 20. 1. 2021, archiv projektového týmu NAKI.

2.7 Církevní zkušenost s komunitní a dobrovolnickou péčí o sakrální památky

Specifickou zkušenost se zapojením dobrovolníků a komunit do uchování a prezentace kulturního dědictví mají i církve. Počátky této činnosti lze spatřovat již ve vzniku podpůrných spolků, které bylo možné zakládat po uvolnění bachovského absolutismu v 60. letech 19. století. V činnosti těchto sdružení, čítajících i několik tisíc členů, byla kromě náboženské složky také snaha o kulturní a hmotné povznesení místa, pro něž se nasazovala (např. obnova poutních míst zrušených císařem Josefem II.). Podstatnou zůstává i motivace členů církve ke zvelebování památek. Podle kardinála Tomáše Špidlíka **křesťané chápou sakrální stavby na prvním místě nikoliv jako památky, nýbrž jako prostor, kde se uskutečňuje (náboženský) život komunity. Jsou-li místem paměti, pak v duchu anamnéze: radostného rozpomínání se, které činí minulost ještě více přítomnou, než jak byla žita.**⁷⁹ V praktické rovině může aktivní církevní komunita přicházet do konfliktu se zástupci památkové péče (např. při adaptaci památek). Ovšem tam, kde tyto aktivity chybí, se pak setkáváme s chátrajícími kostely.

↑ *V mnoha jazycích je jeden výraz pro kostel a církev. Obnova kostela je tak ideálně spojena i s obnovou církve. To vyjadřuje legenda o sv. Františku z Assisi, který ve snu obdržel výzvu: Oprav můj dům! (Giottova freska v bazilice sv. Františka v Assisi, (foto P. Hudec)*

79 Tomáš Špidlík, *Věřím v život věčný: Eschatologie*, Olomouc 2007.

↑ Noc kostelů v bazilice Navštívení Panny Marie ve Frýdku (foto J. Cinciála, clovekavira.cz)

Pomineme-li sudetské oblasti, vojenské prostory a jiná místa silně poznamenaná dějinami 20. století, křesťané měli **možnost kontinuálně pečovat o sakrální a jiné související stavby** i v dobách komunistického režimu. Po roce 1989 se mohl rozvíjet život církvi svobodně. Vznikly četné iniciativy jak v náboženské a sociální oblasti, tak také ty usilující o kulturní a hmotné zvelebování kostelů nebo poutních areálů. **Většina této komunitní a dobrovolnické činnosti není organizována**, přesto byly založeny nebo obnoveny také podpůrné spolky mající organizovanou členskou základnu, stanovy atd. Například většina významných moravských poutních míst má svoji neziskovou organizaci archaicky nazývanou „matice“.⁸⁰ Tyto spolky sdružují příznivce poutních míst, zasazují se nejen o realizaci oprav, nýbrž také pořádají kulturní akce, přednášky a rozvíjejí publikační činnost.

Na tomto místě představujeme alespoň tři církevní dobrovolnické iniciativy:

- **Noc kostelů** je aktivita, do které se zapojují stovky farností a náboženských obcí v ČR. Členové církevních společenství zpřístupňují během pátečního červnového večera své kostely a modlitebny všem zájemcům. Jsou zde pořádány přednášky, komentované prohlídky, koncerty, divadelní představení aj. Často jsou účinkujícími sami farníci, kteří akci na místě organizují.⁸¹

80 Např. Matice velehradská má více než tisíc členů. Matice velehradská, www.maticevelehradska.cz, vyhledáno 16. 8. 2021.

81 Noc kostelů, <https://www.nockostelu.cz/>, vyhledáno 16. 8. 2021.

- **Sdružení Neratov** je nezisková organizace ve vesnici Neratov v Orlických horách. Pomáhá lidem se zdravotním znevýhodněním a společně s nimi se podílí na obnově poutního místa a návratu života do vesnice vysídlené po II. světové válce. Symbolem této obnovy je pozoruhodné zastřešení kostela prosklenou střešní konstrukcí ve tvaru kříže.⁸²
- **Živé kameny** je mezinárodní hnutí, které vzniklo v prostředí jezuitského řádu. Název se opírá o biblickou myšlenku, že křesťané jsou živými kameny duchovního chrámu.⁸³ Jako takoví mohou vysvětlit otevřenému poutníkovi či turistovi i „smysl kamenů, které nám tu zanechala historie.“ Členové sdružení (převážně mladí lidé) pořádají mezinárodní školení průvodcovské služby po sakrálních památkách (zdůrazňováno je společenství průvodců sdílejících křesťanské hodnoty) a na základě nabytých znalostí a dovedností se věnují tomuto poslání. Podle organizátorů: „*V rámci bezplatně nabízených komentovaných prohlídek se mladí dobrovolníci snaží turistům z celého světa ukázat opravdovou krásu sakrálního umění a tím také krásu víry.*“⁸⁴ Při výkladu se zaměřují na to, co se u uměleckého díla nejvíc dotýká jejich vlastního života. Umělecká díla jsou pro ně „rámcem setkání“. To, že jsou prohlídky zdarma, je ve stanovách dokonce představeno jako ideová podmínka této činnosti.⁸⁵

82 Sdružení Neratov, <https://www.neratov.cz/>, vyhledáno 16. 8. 2021.

83 Jedná se o biblický verš z listu apoštola sv. Petra: „*I vy buďte živými kameny, z nichž se staví duchovní dům.*“ (1. Petrův 2, 5).

84 Česká provincie Tovaryšstva Ježíšova, <http://www.jesuit.cz/zivekameny/>, vyhledáno 16. 8. 2021.

85 Živé kameny – stanovy, <http://www.jesuit.cz/zivekameny/>, vyhledáno 16. 8. 2021.

2.8 Zahraniční okénko – britský model dobrovolnictví

Dobrovolnictví má ve Velké Británii dlouholetou tradici a je historicky pozitivně vnímáno pro svou schopnost spoluutvářet odpovědnou občanskou společnost. Ačkoliv počátky dobrovolnické činnosti spadají do konce 19. století stejně jako u nás, vyvíjel se v Británii poněkud odlišný dobrovolnický model, který ovlivnila kontinuita demokratického zřízení nepřerušovaná totalitními režimy. Velkou roli sehrála po polovině 20. století politika Margaret Thatcherové. Její politická strategie zdůraznila **subsidiární princip**, který zajišťuje, aby rozhodnutí byla prováděna co nejlépe občanům, nikoliv z centra, a začala tak spoléhat na soběstačnost místních komunit. Vláda však zároveň prováděla celou řadu podpůrných aktivit pro dobrovolnický sektor.⁸⁶

To, jak je britská dobrovolnická tradice zakořeněna, si můžeme ukázat na příkladu National Trust (National Trust for Places of Historic Interest or Natural Beauty), což je organizace založená v roce 1895, která zajišťuje péči o krajinu, historické a kulturní památky.⁸⁷ V roce 2019 měla 5,6 milionu členů při celkové populaci 66,6 milionů obyvatel. Z těchto čísel snadno odvodíme, že každý 12. obyvatel Velké Británie je v této organizaci nějakým způsobem zapojen. National Trust ke své činnosti od počátku využívá práci dobrovolníků. Z členských příspěvků a státních i soukromých subvencí zajišťuje péči o přírodní a kulturní dědictví tak, aby jej mohly využívat i následující generace.⁸⁸ Na rozdíl od České republiky můžeme ve Velké Británii sledovat výrazné zapojení seniorů, kteří se dobrovolnickým činnostem věnují, což je opět dáno odlišnou politicko-ekonomickou situací obou zemí. Četní majitelé soukromých historických sídel jsou motivováni (i finančně) k tomu, aby památky otevřeli i pro veřejnost a členové Trustu do nich mají volný vstup. Průvodci po takovýchto památkách se pak rekrutují z řad dobrovolníků.

Podle koordinátora dobrovolnické činnosti Marka Crosbyho se v prvních čtyřiceti letech své existence National Trust „obešel zcela bez placených zaměstnanců [...] a ještě v padesátých letech 20. století byl [...] výhradně dobrovolnickou organizací, přestože počet zaměstnanců pozvolna narostl na sto deset.“⁸⁹ V šedesátých letech začala tradice letních prázdninových táborů, při kterých probíhaly konzervační práce na historických památkách. Tato forma zapojení dobrovolníků funguje dodnes a na několika místech již proběhla také v České republice (tzv. Working Holidays Programme).

86 Srov. Alžběta Suchánková, *Východiska a organizace dobrovolnictví ve Velké Británii* (bakalářská práce), Univerzita Palackého, Olomouc 2009, <https://theses.cz/id/uq4wn8/88683-270908814.pdf?lang=en>, vyhledáno 9. 3. 2021.

87 https://en.wikipedia.org/wiki/National_Trust, vyhledáno 9. 3. 2021.

88 <https://www.nationaltrust.org.uk/join-us>, vyhledáno 9. 3. 2021.

89 Mark Crosby, *Dobrovolnická péče o kulturní dědictví – 120 let zkušeností National Trust*, in: Tim Copeland – Anne Ruelland – Peter Jamieson et al., *Edukace jako cesta ke zkvalitňování péče o kulturní dědictví pohledem zahraničních odborníků*, Praha 2016, s. 53.

↑ Skupina návštěvníků s průvodcem – dobrovolníkem na panství Wimpole Estate (Cambridgeshire, Anglie), které je v péči National Trust (foto M. Krčma)

Od 80. let se začali dobrovolníci zapojovat také do interpretace zpřístupněných památkových objektů a kromě provádění plnili i funkci kustodů, tedy bezpečnostního dohledu. Mark Crosby v této souvislosti uvádí, že spolupráce s dobrovolníky se časem vyprofilovala a zdokonalila, ale někteří členové organizace začali volat po méně formálním přístupu.⁹⁰ Demografická struktura dobrovolníků v National Trustu je velmi pestrá a organizace musí stále častěji přihlížet k tomu, aby se jim přizpůsobila. Pomalu se tedy přechází od modelu, kdy je vypsána nabídka práce (a dobrovolník se na ni přihlásí), k tomu, že on sám nabídne své zkušenosti a dovednosti. Otázka se tedy mění z „Co chcete, abych dělal?“ na „Umím to či ono, chcete toho využít?“⁹¹ Podle Marka Crosbyho zájemci „pak zcela právem očekávají, že v řadách dobrovolníků National Trust budou vykonávat činnost nejen prospěšnou nebo poučnou, ale stejně tak i zábavnou. Na jejich iniciativu si proto nemůžeme dovolit reagovat jako personální oddělení. Nelze jen tak vpsat konkrétní pracovní pozici, určit místo výkonu práce a vybírat si mezi zájemci, kteří se sami postaví do fronty. Standardizované formuláře a rozhodovací procesy působí podle našich zkušeností při organizaci dobrovolnické práce více škody, než užítku.“⁹² Závěrem Mark Crosby ještě připomíná, že „dob-

90 Mark Crosby, Dobrovolnická péče o kulturní dědictví – 120 let zkušeností National Trust, in: Tim Copeland – Anne Ruelland – Peter Jamieson et al., *Edukace jako cesta ke zkvalitňování péče o kulturní dědictví pohledem zahraničních odborníků*, Praha 2016, s. 54.

91 *Ibidem*, s. 57.

92 Mark Crosby, Dobrovolnická péče o kulturní dědictví – 120 let zkušeností National Trust, in: Tim Copeland – Anne Ruelland – Peter Jamieson et al., *Edukace jako cesta ke zkvalitňování péče o kulturní dědictví pohledem zahraničních odborníků*, Praha 2016, s. 54.

rovolník je především člověk, který věnuje druhým svůj volný čas: pranic to nevypovídá o jeho kvalifikaci či zkušenostech. Dobrovolníci však chtějí a potřebují mít pocit, že se s nimi počítá, že mají vliv. Přestože spolupráce s nimi může být někdy pro správce památek i řadové zaměstnance zatěžkávací zkouškou, vyplatí se neuhýbat před jejich odvážnými kroky, ale naopak posilovat přirozené nadšení pro přírodní i kulturní dědictví.⁹³

Z poslední výroční zprávy National Trust za období 2020/2021 nicméně vyplývá, že ačkoliv stále spolupracují s počtem čítajícím až 50 000 dobrovolníků, tato organizace zaznamenala v uvedeném období i jejich úbytek. Pokles počtu dobrovolníků je ve zprávě odůvodněn především jako nevyhnutelný důsledek celosvětové pandemie koronaviru, zároveň si však National Trust uvědomuje i vliv demografických a společenských změn, které vedou ke změně přístupu k dobrovolnictví, potažmo celé této organizaci. Jako své poslání tak vnímá i potřebu najít nové způsoby, jak společnosti připomenout důležitost péče o kulturní dědictví založené zejména na dobročinnosti.⁹⁴

↑ Dobrovolníci v National Trust jsou vedeni profesionálními zaměstnanci. Na snímku diskutuje kastelánka a vrchní zahradnice z Alfriston Clergy House v Jižním Sussexu (foto M. Krčma)

93 Ibidem, s. 60–61.

94 https://nt.global.ssl.fastly.net/binaries/content/assets/website/national/pdf/nationaltrustannualreport2020_21.pdf, vyhledáno 17.5.2022

↑ Jako ocenění dlouhodobé spolupráce NPÚ a The Friends of Czech Heritage byla v roce 2022 v Ledebourské zahradě pod Pražským hradem instalována panelová výstava s podpořenými projekty na záchranu českého kulturního dědictví (foto K. Dryáková)

Z hlediska formy správy či vlastnických vztahů stojí blíže českému Národnímu památkovému ústavu organizace **English Heritage** a její obdoby v jiných regionech Spojeného království. Je totiž z velké části financována Ministerstvem kultury, médií a sportu. **Má ve své péči více než 400 státních památek** od Stonehenge až po nejstarší litinový most na světě Iron Bridge. Kromě provozování památek se věnuje konzervaci, dokumentaci a ochraně historického prostředí. I v této organizaci však má čím dál větší důležitost dobrovolnictví. Organizace English Heritage je otevřená široké veřejnosti a z výroční zprávy vyplývá, že v roce 2020/2021 měla více než jeden milion členů (jejichž příspěvky jsou využity především na ochranu památek) a 3 200 dobrovolníků.⁹⁵ Těm, kteří se zapojí do práce v organizaci, je (po odpracování 60 dobrovolnických hodin, nebo činnosti delší než 4 měsíce) nabídnut tzv. Volunteer Pass, který opravňuje k volnému vstupu na spravované objekty. Jak bylo popsáno výše, oproti situaci u nás britský model péče o památky

mnohem více počítá s aktivní participací veřejnosti.

Specifickým příkladem pojetí dobrovolnictví ve Velké Británii v přímé souvislosti s Českou republikou je charitativní organizace **The Friends of Czech Heritage**. Založení této organizace předcházely kontakty jejích zakladatelů, Barbary Peacock a Iana Kennawaye,⁹⁶ již z období 90. let 20. století. Nejprve s Národním památkovým ústavem, ale v návaznosti na to i se soukromými vlastníky památkových objektů. V roce 2007 tak byla založena nezisková organizace The Friends of Czech Heritage, která se následně proměnila v organizaci charitativní. Z hlediska metodologie a formy organizace navazuje na zkušenosti britské Společnosti pro ochranu historických budov (Society for the Protection of Ancient Buildings), která patří

95 <https://www.english-heritage.org.uk/siteassets/home/about-us/annual-reports/2020-21-annual-report-password.pdf>, vyhledáno 31. 3. 2022.

96 Tehdy jeden z regionálních ředitelů National Trust.

mezi nejstarší instituce tohoto druhu na světě (zal. 1877).⁹⁷ V současné době je jejím předsedou a projektovým koordinátorem Peter Jamieson.⁹⁸

Právě díky charitativnímu statusu má organizace možnost shromažďovat finanční prostředky, které následně přerozděluje prostřednictvím finančních grantů na konkrétní projekty zaměřené na zachování a rehabilitaci českého kulturního dědictví, ale zároveň je tak schopna financovat i pracovní skupiny britských dobrovolníků, již se přímo podílejí na těchto projektech v České republice. Organizace nadále spolupracuje s památkovými objekty pod správou NPÚ, církevními objekty i s objekty v soukromém vlastnictví. Jejich filozofií, společnou pro poskytování finančních grantů i organizaci dobrovolných pracovních skupin, je inspirovat ostatní. Podpora v počáteční fázi posléze umožní těmto projektům rozvíjet se samostatně a zvýšit tak šanci na jejich úspěšné dokončení. Do roku 2022 tak bylo grantově podpořeno již 45 projektů restaurování a zorganizováno 29 dobrovolnických pracovních skupin (tzv. Working Holidays). Britští dobrovolníci pod profesionální supervizí z české strany se podíleli na nejrůznějších stavebních a údržbových pracích na památkových objektech pod správou NPÚ, např. v Uherčicích, Vizovicích a v Krásném Dvoře. Jejich přínos je neopomenutelný i na památkách v jiném typu vlastnictví např. na zámku Červený Dvůr (v současnosti psychiatrická léčebna)⁹⁹ nebo v areálu zámku ve Žďáru nad Sázavou.¹⁰⁰

---

97 Peter Jamieson, Zkušenosti britské Společnosti pro ochranu historických budov: Jak podporujeme své cíle prostřednictvím výchovy a vzdělávání, in: Tim Copeland – Anne Ruelland – Peter Jamieson et al., *Edukace jako cesta ke zkvalitňování péče o kulturní dědictví pohledem zahraničních odborníků*, Praha 2016, s. 42–50.

98 <https://www.czechfriends.net/about-us/cesky>, *Výzva chairmana britské neziskové organizace The Friends of Czech Heritage pana Petera Jamiesona*, https://www.czechfriends.net/images/05_Peter_Jamieson_7.3.2022.pdf, vyhledáno 24. 6. 2022.

99 https://cervenydvur.cz/?page_id=1919, vyhledáno 24. 6. 2022.

100 *Výzva chairmana britské neziskové organizace The Friends of Czech Heritage pana Petera Jamiesona*, https://www.czechfriends.net/images/05_Peter_Jamieson_7.3.2022.pdf, vyhledáno 24. 6. 2022.

Ickworth Estate Produce

PLEASE HELP
YOURSELF

IN RETURN
SMALL DONATIONS

PROCEEDS GO TO
THE WILSON
WIN BY

2.9 Dobrovolníci a místní komunity na památkových objektech – shrnutí a doporučení

Dobrovolnická činnost a spolupráce s místními komunitami je nějakým způsobem přítomna ve většině příspěvkových organizací v České republice tak, jak je to dáno společenskou poptávkou i mírou otevřenosti daných institucí. V těchto organizacích pak většinou funguje **struktura hlavního koordinátora a pověřených pracovníků na jednotlivých pracovištích, kteří vstupují do přímého kontaktu s dobrovolníky**. V tom můžeme spatřit paralelu s NPÚ, kde je však pozice hlavního koordinátora dobrovolníků kumulována k jiné vedoucí funkci¹⁰¹, tudíž není plným pracovním úvazkem. Pověřený pracovník se nemůže věnovat výhradně této činnosti, což jej značně omezuje, protože komunikace s dobrovolníky a oslovování jednotlivých pracovišť, kde by mohli být umístěni, je časově velmi náročné.

Vzhledem k tomu, že NPÚ má ve své gesci více než stovku objektů, stálo by za zvážení **pozici hlavního koordinátora osamostatnit**,¹⁰² i když jsme si plně vědomi toho, že hlavní tíha konkrétní práce s dobrovolníky zůstane na pracovnících objektu. Stálo by za zvážení **zřídit i pozice regionálních koordinátorů na úrovni územních památkových správ**, které mají blíže ke spravovaným objektům.

Možností také je, aby si zástupci jednotlivých objektů ve správě Národního památkového ústavu, kteří jsou těmto myšlenkám nakloněni, **na svých webových stránkách zřídili záložku „dobrovolnictví“, kde by nabízeli požadovanou spolupráci**. Dobrovolník by si tak mohl vybrat z nabídky práce, kterou je schopna správa objektu zajistit termínově i personálně, nebo naopak na uvedený kontakt zaslat svoji nabídku. Koordinátor dobrovolníků by pak mohl správě památkového objektu pomoci právě s administrováním dobrovolnických smluv. Při zapojení dobrovolníků – jednotlivců je možné inspirovat se dobrovolnickou burzou Národního muzea ve formě tzv. listů dobrovolníka. Jde o naprosto přehledný systém, který maximálně usnadňuje komunikaci obou stran (viz podkapitola 2.6.1 Národní muzeum).

Další příležitostí je zorganizovat několikrát do roka dopředu naplánované dobrovolnické akce, které budou prezentovány na centrálním webu tak, aby měli zájemci přehlednou a časově jasně deklarovanou nabídku. Při plánování takových akcí je potřeba důkladná příprava ve formě zajištění nezbytné administrativy, ubytování a stravování účastníků, personálního zajištění koordinátorů i omezení počtu účastníků.

101 Jedná se o pozici vedoucí Odboru edukace a dalšího vzdělávání na Generálním ředitelství NPÚ v Praze, stav v roce 2022.

102 Pro koordinátora dobrovolníků existuje i profesní profil v Národní soustavě kvalifikací a na něj navazující definice povolání „Koordinátor dobrovolníků“ v Národní soustavě povolání. https://www.narodnikvalifikace.cz/kvalifikace-752-Koordinator_dobrovolniku/revize-2621/kvalifikacni-standard, <http://www.nsp.cz/jednotka-prace/koordinator-dobrovolniku>, vyhledáno 4. 3. 2022.

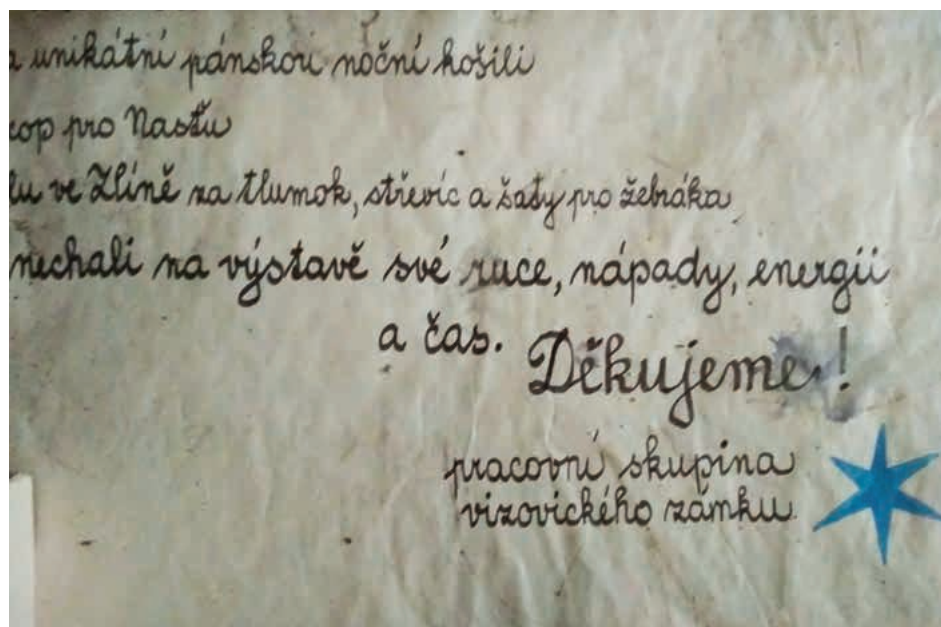

↑ Dobrovolnické zázemí zbudované svépomocí v Standenpark v Sussexu v Anglii (foto M. Krčma)

Nabízí se také spolupráce s externími subjekty, tedy organizacemi, které se dobrovolnictví věnují profesionálně a jsou schopny účelně administrovat tuto náročnou agendu. Za všech okolností ale platí to, že **vytváření prostoru pro dobrovolnictví by mělo být výrazem dobré vůle správy objektu**. V okamžiku, kdy by bylo nařizované z jednoho centra jen proto, aby byly splněny závazky nařízené „shora“, ztratilo by mnohé ze své podstaty a smyslu.

Vedení NPÚ by mělo podporovat správy jednotlivých památkových objektů i při spolupráci s místními komunitami, a to zejména s ohledem na důvody uvedené v předchozích kapitolách, které by se daly shrnout citací, že: „*Včasná investice do komunity se vyplatí z politického i ekonomického hlediska, neboť lidský potenciál obce je důležitější než jakákoli infrastruktura.*“¹⁰³ Pro spolupráci s místními komunitami platí vše výše uvedené o dobrovolnících, ale zároveň je důležité zopakovat, že spolupráce s místními obyvateli je o to důležitější, že pomáhá rozbit všední vidění jejich každodennosti ve vztahu k památkovým objektům. Navrací tak místnímu kulturnímu dědictví jeho oprávněnou důležitost. Celkově však správa daného objektu vždy musí zvážit investice a přínosy plynoucí z této spolupráce. Ve hře je také otázka, nakolik je schopna přenechat část rozhodovacích procesů na dobrovolnících, místních obyvatelích nebo spolcích. Dobrovolnictví totiž není činností, kde by se „jen“ zadávaly úkoly, ale základ tkví v oboustranné partnerské spolupráci.

103 James Carter (ed.), *Interpretace místního dědictví: Příručka pro plánování a tvorbu prezentací místních zajímavostí*, Brno 2004, s.5.

↑ Ať žijí dobrovolníci! Výzkumy ukazují, že aktivní lidé žijí déle. Dobrovolníci jsou aktivní lidé. Z tohoto vztahu logicky vyplývá, že dobrovolníci žijí déle! (foto P. Hudec)

III. Komunitní a dobrovolnické interpretační aktivity

3.1 Příklady uplatnění dobrovolníků a místních komunit při péči o památky ve správě NPÚ a jejich prezentaci

Výše byla popsána pozitiva zapojení dobrovolníků a místních komunit do procesu péče o kulturní dědictví a jeho interpretace. V hranicích institucionálních možností Národního památkového ústavu byly pojmenovány nejen příležitosti, nýbrž také četná omezení. Přesto či právě proto zde bude dán prostor dobré praxi (namísto té mrzuté) formou několika případových studií dobrovolnických projektů, které se již v rámci NPÚ uskutečnily.

3.1.1 Zapojení dětských dobrovolnických skupin v rámci akce „72 hodin“

Projekt 72 hodin pořádaný od roku 2011 Českou radou dětí a mládeže (dále jen ČRDM), je příkladem iniciativy, která pomáhá organizačně zaštitit dobrovolnické aktivity pro děti a mládež, jejichž uskutečnění ve státních institucích by bylo jinak velmi komplikované z hlediska zákona.¹⁰⁴

Realizační fáze projektu je kumulována do tří podzimních dní, během kterých probíhají napříč celou republikou dobrovolnické akce, většinou mládežnických skupin. Na webových stránkách ČRDM je možné si v dostatečném předstihu zaregistrovat projekt v oblasti péče o památky, přírodu nebo pomoci potřebným lidem. V roce 2019 se do tohoto projektu zapojilo také několik objektů ve správě NPÚ. Pracovníci instituce vytypovali vhodné objekty a ČRDM poté oslovila členské organizace v okolí památek.

Národní památkový ústav uzavřel s ČRDM rámcovou smlouvu, která umožnila zapojit dětské skupiny bez složitější administrativy, členové této organizace byli ze zákona pojištěni proti úrazu i způsobeným škodám. Kasteláni, kteří se do akce zapojili, měli díky legislativní přípravě celé akce administrativní zátěž sniženou na minimum.¹⁰⁵ Při akci byl kladen důraz především na práce v exteriéru, jakými jsou úpravy parků, hrabání listí či odklizení náletových dřevin.

¹⁰⁴ Směrnice NPÚ o dobrovolnících vychází ze zákona o dobrovolné službě, kde je uvedena dolní věková hranice 15 let.

¹⁰⁵ Jedna ze členek projektu NAKI se zhostila role koordinátorky, což bylo dočasné, nikoli systémové řešení.

↑ *Nápaditý způsob splnění požadavků GDPR na zveřejňování fotografií dětské skupiny z akce 72 hodin na zámku Kynžvart (foto archiv ČRDM)*

Jako příklad zapojení se do projektu 72 hodin uvedme dobrovolnickou činnost oddílu Poutníků z Prahy, který se vypravil na hrad Švihov. Děti se společně se svými vedoucími podílely na hloubení jam pro výsadbu stromů v bývalém vodním příkopu. Pod vedením arboristy poté společně zasadily dub, který mohou jezdit každý rok „zkontrolovat“ a možná k němu jednou přivedou i svoje děti. Důležitý je v tomto případě důraz na velký zážitek: práce na hradě, kde se dobrovolníci mohou pohybovat i jinde než běžní návštěvníci, noční prohlídka, opékání buřtů i přenocování. To všechno jsou cesty vedoucí k uvědomění si výjimečnosti místa a potřeby chránit jej i pro další generace.

Taková spolupráce je ve výsledku prospěšná oběma stranám, i když z hlediska správy objektu může být péče o dobrovolníky časově velmi náročná, nezřídka prováděná ve vlastním volném čase. Na výše popsané akci byla klíčová velká angažovanost kastelána. V případě zapojení větší skupiny praxe potvrzuje nemalé problémy i se zajišťováním množství pracovních pomůcek. Málokterý objekt disponuje jedním typem pracovního náčiní například ve dvaceti exemplářích.

Nadstandardní osobní nasazení, které je ze strany kastelána či zástupce objektu zapotřebí, se však jeví jako nezbytná podmínka toho, aby podobné akce vůbec mohly vznikat. Všichni, kteří na dobrovolnických akcích po organizační stránce nějak participují, potvrdí, že překračují rámec svých běžných pracovních povinností a dané pracovní doby. Zainteresované osoby však většinou všechny překážky překonají a odměnou je jim vlastní dobrý pocit z toho, že umožní dalším

↑ Pražský oddíl Poutníci na hradě Švihov během akce 72 hodin
(foto archiv oddílu Poutníci)

generacím „dotknout“ se historie. Tento dotek může zasít semínko celoživotního pozitivního přístupu ke kulturnímu dědictví obecně. Pokud bude výstupem podobných akcí jen to, že se jejich aktivní účastníci nikdy nesníží k tomu, aby památku ničili, ať již přímo, nebo neuváženými administrativními postupy, mělo celé snažení velký smysl.

3.1.2 Komunitní projekt v Sázavském klášteře – Letní škola vidění

Práce místních komunit nebo neformálních sdružení, která jsou na určitý objekt navázána, je také důležitou součástí oživení památky. Příkladem může být každoročně pořádaná akce v Sázavském klášteře Letní škola vidění. Jedná se o týdenní kurz malby, na který se může přihlásit široká veřejnost. Podle organizátorů: „Škola vidění znamená určitý postoj k vizuální kultuře. Je to umělecká teorie, jejímž autorem je malíř a pedagog Radoslav Kutra. Jedná se o přístup k malování, který vychází z impresionismu a tvorby Paula Cézanna a tímto svým jedinečným propojením ukazuje novou cestu.“¹⁰⁶ Lektorkami kurzu jsou malířky umělecké skupiny Experiment 2,¹⁰⁷ které na

¹⁰⁶ Škola vidění, <https://www.skolavideni.cz/>, vyhledáno 29. 7. 2021.

¹⁰⁷ Malířky Doris Windlin, Kateřina Rutherford a Marie Smetanová. Další kurzy pod jejich vedením také probíhají v prostředí památkových objektů na Velehradě a v Mikulově.

↑ Účastníci Letní školy vidění se věnují plenérové malbě v blízkém okolí Sázavského kláštera (foto archiv D. Windlin)

filozofické principy Radoslava Kutry navazují, rozvíjejí je ve své vlastní tvorbě a také předávají veřejnosti formou kurzů malování v interiéru i plenéru.

Týden společného malování je naplněn každodenní prací až do pozdního odpoledne, přičemž malířská základna bývá umístěna poblíž kláštera. Účastníci mají zajištěnu supervizi k vlastnímu tvoření i rady týkající se obecného úvodu do teorie malby, která zahrnuje principy školy vidění. Společné malování probíhá většinou v plenéru a je doplňováno odbornými přednáškami z oblasti dějin umění. Tyto přednášky, které probíhají v kapitulní síni kláštera, jsou otevřené i širší veřejnosti. Účastníci letní školy si také mohou za poplatek zapůjčit veškeré malířské vybavení, případně si přinést vlastní. Letní škola vrcholí závěrečnou výstavou vytvořených prací, které jsou vystaveny v ambitu Sázavského kláštera. Výtěžek z akce bývá již několik let věnován na obnovu fresek klášterního ambitu. Doposud byly vybrány prostředky v řádu vyšších desítek tisíc korun.

Paní Zuzana Daajová, organizátorka letní školy, která je pořádána již 20 let, uvedla, že „*hlavním hnacím motorem celé akce je udržování tradice, genius loci Sázavského kláštera a především **otevřený a přátelský vztah s vedením objektu.***“¹⁰⁸ Praxe nám ukazuje, že uskutečnění projektů místních komunit či dobrovolnických

108 Rozhovor se Zuzanou Daajovou, spoluorganizátorkou Letní školy vidění na Sázavě, 17. 3. 2020, archiv projektového týmu NAKI.

programů bývá podmíněno právě takovými přátelskými mezilidskými vztahy, jejichž posilování přináší výhody oběma stranám.

3.1.3 Invalidovna – příklad zapojení neziskové organizace do oživení památkového objektu

Jednou z cest, jak smysluplně využít prázdné památkové objekty, je jejich pronájem neziskové či veřejně prospěšné organizaci, která zajistí jejich další otevření pro veřejnost ve formě kulturních představení a přednášek, nebo poskytnutí prostoru pro místní komunity. Mimo NPÚ je takováto spolupráce poměrně častá, neboť vlastníci památky (stát, město, obec) zpravidla nemá personální ani finanční kapacity na to, aby podobné činnosti dlouhodobě provozoval sám a pro neziskové organizace je možnost využívat památkové objekty velmi atraktivní.

Na příkladu pražské Invalidovny si můžeme představit modelový příklad takového využití monumentálního památkového objektu, který je zcela bez mobilní sítě. Invalidovna byla až do povodní v roce 2002 využívána pro archivní a depozitní účely a veřejnosti byla zcela nepřístupná. Obrovský areál má svůj nepopíratelný genius loci, který je podtržen utilitární barokní architekturou, majestátními platany na dvoře i syrovými nevytápěnými prostory. Spolek „Iniciativa pro Invalidovnu“ vznikl pro-

↑ Západní křídlo Invalidovny bylo pronajato neziskové organizaci, která do něj vnáší nový život (foto S. Rybová, archiv Studia ALTA)

↑ *Chvála jinakosti – Studio ALTA přitahuje návštěvníky, kteří dávají přednost nonkonformnímu myšlení (foto S. Rybová, archiv Studia ALTA)*

to, aby uzavření památky odvrátil a načrtnul schéma jejího dalšího využití.¹⁰⁹ Tento spolek dostal k dispozici jedno z křídel opuštěné budovy, aby zde uskutečnil myšlenku „oživení objektu a hledání jejího nového kulturního, sociálního a komunitního využití. Tedy funkce spojené s rozvojem občanské společnosti, svobodného uměleckého prostoru a poskytování tvůrčího prostředí“.¹¹⁰

V roce 2020 navázalo na aktivity Iniciativy pro Invalidovnu studio ALTA,¹¹¹ které v podobném duchu pokračuje. Vzniklo v roce 2008 a zpočátku poskytovalo prostor zejména umělcům v oblasti tanečního umění a fyzického divadla. Postupně se však transformovalo do multikulturního centra, které propojuje umělce, veřejnost a různé sociální komunity.

Studio ALTA zajišťuje celoroční oživení památky a je otevřené širokému spektru kulturních aktivit. Z grantových zdrojů Ministerstva kultury ČR a hl. m. Prahy financuje zaměstnance i provoz, na který přispívají také subjekty, které si nabízené prostory pronajmou pro vlastní účely. Působení neziskové organizace na Invalidovně samozřejmě na počátku provázely potíže související s technickým zázemím. Objekt

109 Rozhovor z 29. 7. 2016 DVTV, Daniela Drtinová – Martin Jazairi, <https://video.aktualne.cz/jazairi-invalidovna-je-rodinne-stribro-jako-prazsky-hrad-jej/r-e55c5b76559f11e682470025900fea04/r~a40b6132661911e6a3e5002590604f2e/>, vyhledáno 5. 2. 2021.

110 Martin Fryč, *Spolek Iniciativa pro Invalidovnu*, <http://martinfryc.eu/galerie/invalidovna-iniciativa-pro-invalidovnu/>, vyhledáno 10. 7. 2021.

111 Studio ALTA, <https://www.altart.cz/o-nas/>, vyhledáno 5. 2. 2021.

↑ V letním období je nabízený program velmi pestrý, využívá interiér i exteriér památky a zahrnuje nejen pohybové a hudební aktivity (foto S. Rybová, archiv Studia ALTA)

není vytápěn, netekla voda, chybělo hygienické zázemí pro zaměstnance i návštěvníky. Vše se postupem času vyřešilo, ale i tak návštěvník nemůže očekávat podmínky, na které je ve většině provozovaných památkových objektů zvyklý. I toto poněkud „undergroundové“ prostředí však má svoji přitažlivost.

Nabízený program zcela neodpovídá mainstreamovým potřebám společnosti s konformními názory, hodnotami a vkusem, o to více je však přitažlivý pro nezávislé umělce. Návštěvníci z řad veřejnosti se mohou občerstvit v kavárně, využít komunitní zahrádku, případně se zapojit vlastním projektem.¹¹² V časových odstupech studio vypisuje tzv. Open call – tedy výzvy pro partnery, ze kterých jsou vybírány podpořené projekty, přičemž partnery jsou myšleni jednotlivci, neformální kolektivy i neziskové organizace. Prostory v Invalidovně jsou vhodné pro přednášky, výstavy, komunitní akce, nebo divadelní a taneční představení. Tréninkové sály lze využít pro pohybové aktivity, od jara je možné prezentovat projekty i v přílehlé zahradě. Podpořené projekty mohou využít vnitřní prostory Invalidovny i ve formě „ateliérů“. Studio od svých rezidentů na oplátku požaduje, aby byly prostory využity výhradně ke kulturním, uměleckým, prezentačním a společenským účelům, žádá propagační spolupráci a odpovědnost za přidělený prostor a jeho návštěvníky.

Místní obyvatelé oceňují využití přílehlé zahrady, která je sice méně upravená než veřejný prostor se záhony růží a městským mobiliářem, tím spíše však láká

112 Studio ALTA, <https://www.altart.cz/rezidence-studio-alta-v-invalidovne/>, vyhledáno 7. 2. 2021.

↑ Studio ALTA pořádá v zahradě Invalidovny představení pro veřejnost (foto A. Medová, archiv Studia Alta)

k neformálnímu využití a setkávání. Komunitní vyvýšené záhony jsou využívány jak členy Studia ALTA, tak místními obyvateli. Vzhledem k tomu, že v letní sezóně se zde koná až deset akcí za měsíc, vystřídá se v areálu mnoho návštěvníků. V letních měsících se na nádvoří Invalidovny také promítá v letním kině, kde návštěvníci platí regulérní vstupné.

To, že činnost Studia ALTA přesahuje rámec umění a kultury, se potvrdilo zapojením do projektu *Místní místním*, jehož česká pilotní verze odstartovala v roce 2018. *Místní místním* je neziskovou organizací, která vytváří síť sociálně přívětivých míst (kavárny, obchody), kde se nabízejí zdarma drobné služby lidem bez domova a komukoliv, kdo se ocitne v nouzi. Těmito službami je myšleno například dobití telefonu, získání sklenice vody, nebo podpora umělců bez domova uspořádáním výstavy. Cílem projektu je „*destigmatizace bezdomovectví, odstraňování stereotypů a bariér v setkávání různých sociálních vrstev, budování lokálních komunit a upevnování vztahů v nich.*“¹¹³

Studio Alta se také otevírá dobrovolnickému programu. V roce 2020 zde dva týdny pracovalo pět dobrovolníků, kteří vyskládali kamennou zídku v zahradě, opravili venkovní nábytek poškozený povětrnostními vlivy, vytvořili dřevěné obložení venkovních toalet a zapojili se do úklidu kolem objektu. Veškeré administrativní záležitosti, pojištění účastníků a školení o bezpečnosti práce bylo řešeno ve

113 *Místní místním*, <http://mistnimistnim.cz/o-nas/>, vyhledáno 5. 2. 2021.

spolupráci s nestátní neziskovou organizací INEX-SDA,¹¹⁴ která na svých stránkách představila projekt a zprostředkovala dobrovolníky. Na straně Studia ALTA pak bylo zajištění pracovních pomůcek, nízkonákladového místa k přenocování mimo objekt a základního příspěvku na stravu. Po každodenní šestihodinové práci byl dobrovolníkům vyčleněn prostor pro vlastní činnost, ve volném čase přivítali zejména možnost navštívit všechny kulturní akce, které ALTA na objektu pořádala. Dobrovolníci, většinou studenti, ve zpětné vazbě ocenili pobyt ve velmi atraktivním prostředí pražské památky, která byla donedávna veřejnosti zcela uzavřena.¹¹⁵

Správa Invalidovny se Studiem spolupracuje a obě nezávislé, ale jedním objektem propojené organizační jednotky, si navzájem vycházejí vstříc. „*Od spolupráce se zavedenou organizací, jakou je Studio ALTA, si slibujeme především vytvoření kvalitního kulturního programu a zázemí pro návštěvníky, na který bychom mohli navázat i po dokončení kompletní obnovy Invalidovny,*“ dodává kastelán Invalidovny Miroslav Indra.¹¹⁶

3.1.4 CK Klub invalidních dobrodruhů – zpřístupnění památkových objektů lidem s různým postižením

Jedním z cílů Národního památkového ústavu, v rámci prezentace a interpretace památkových objektů a spolupráce s dalšími institucemi či organizacemi, je i zpřístupnění spravovaných objektů, expozic a sbírek osobám se sníženou schopností pohybu a orientace. Za tímto účelem bylo již v roce 2017 podepsané memorandum s neziskovou organizací Národní rada zdravotně postižených (NRZP).¹¹⁷ Ta na území České republiky sdružuje spolky osob se zdravotním postižením a zastupuje je zejména při jednáních se státními a veřejnými institucemi s cílem přispět k úspěšné integraci lidí s různým postižením do většinové společnosti a hájením jejich lidských práv.¹¹⁸

Členem NRZP je i plzeňský Cestovní klub KID, Klub invalidních dobrodruhů, z.s. (CK KID). Jeho posláním je aktivizace zdravotně postižených a seniorů, zejména zvýšením jejich mobility a informovanosti, díky odstraňování nejen architektonických a dopravních bariér, ale také těch psychických, což nejlépe vystihuje motto:

---

114 Inex – sdružení dobrovolnických aktivit, <https://www.inexsda.cz/o-nas/>, vyhledáno 7. 2. 2021.

115 Rozhovor s Anežkou Medovou, koordinátorkou dobrovolníků studia Alta, 10. 2. 2021, archiv projektového týmu NAKI.

116 *Studio Alta se stěhuje do pražské Invalidovny*, <https://www.tanecniaktuality.cz/zpravy/studio-alta-se-stehuje-do-prazske-invalidovny>, vyhledáno 7. 2. 2021.

117 Memorandum o spolupráci NPÚ a NRZP, https://www.npu.cz/portal/tiskove-zpravy/2017/17-06-22%20invalide/34607_2017_Memorandum%20o%20spolupraci%20Narodni%20rada%20osob%20se%20zdravotnim%20postilenim_2017.pdf, vyhledáno 23. 6. 2021.

118 Národní rada osob se zdravotním postižením, <https://nrzp.cz/>, vyhledáno 23. 6. 2021.

↑ Zdolávání bariér je pro členy CK KID výzvou (foto archiv CK KID)

„Kde je vůle, tam je cesta.“¹¹⁹ CK KID tak organizuje mnoho turistických, kulturních, a dokonce i sportovních akcí.¹²⁰ Na jejich realizaci se podílí členská základna, která v roce 2020 čítala přibližně 40 členů, avšak její nepostradatelnou součástí je i dalších 100 přátel, kteří vypomáhají na dobrovolnické bázi, protože jak říká místopředseda CK KID Oldřich Netrval: „Povinnost u nás neexistuje.“¹²¹ Dobrovolnické jádro je tvořeno velkou měrou z řad studentů Západočeské univerzity, což ještě více zvýrazňuje sociální roli aktivit spolku.

Na první návštěvu CK KID na hradě Točnick dodnes vzpomíná i kastelán Petr Zemánek.¹²² Tehdy si CK KID vzal za své, že během výpravy, při které se plavili i po řece Berounce, umožní účastníkům shlédnout vystoupení sokolníka právě na Točnicku. Návštěvě předcházela osobní schůzka na objektu s kastelánem, během které byl zmapován terén, který bylo nutné překonat až k místu vystoupení, a domluveny podmínky návštěvy. Pomůcky (např. rampy apod.) si spolek připravuje dopředu, případně nastupuje improvizace přímo na místě. „Jsme schopni vyřešit

119 Z rozhovoru s Oldřichem Netrvalem, místopředsedou hnutí CK KID ze dne 18. 6. 2020, archiv projektového týmu NAKI.

120 Klub invalidních dobrodruhů, <http://ckkid.4fan.cz/index.html> nebo <https://www.facebook.com/klubinvalidnichdobrodruhu>, vyhledáno 23. 6. 2021.

121 Z rozhovoru s Oldřichem Netrvalem, místopředsedou hnutí CK KID ze dne 18. 6. 2020, archiv projektového týmu.

122 Z rozhovoru s kastelánem Petrem Zemánkem, ze dne 25. 3. 2020, archiv projektového týmu NAKI.

↑ Díky pomoci dobrovolníků si mohli vozíčkáři užít na hradě Točnick vystoupení sokolníka (foto archiv CK KID)

skutečně cokoliv, jsme mistři improvizace,¹²³ dodává Oldřich Netrval. Při návštěvě hradu Točnick tehdy správa objektu povolila CK KID přijet jejich upraveným autobusem až k hradu, jelikož běžné parkoviště pro návštěvníky je vzdáleno zhruba 1 km. Následně se podařilo přes cca 50 schodů a nerovný terén dostat všechny účastníky výpravy na představení sokolníka a zpět. Co se týče odpovědnosti, jsou všechny výjezdy CK KID smluvně pojištěny samotným spolkem.

Nadšení a odhodlání CK KID je obdivuhodné. Komplikace pro ně neexistují, naopak vnímají překážky jako výzvy, které je možné překonat. Díky svému přístupu tak obrazně řečeno dobyli už velké množství hradů i zámků. Důležitá je chuť zažít nová dobrodružství a ochota spolupracovat, slovy Oldřicha Netrvala: „*Nám pomůžte, když nám pomůžete.*“¹²⁴

123 Z rozhovoru s Oldřichem Netrvalem, místopředsedou hnutí CK KID ze dne 18. 6. 2020, archiv projektového týmu NAKI.

124 Ibidem

3.1.5 Ochoťníci na státním zámku Jaroměřice nad Rokytnou – noční prohlídky

Státní zámek Jaroměřice nad Rokytnou již 25 let spolupracuje s místním ochotnickým souborem, který pravidelně připravuje pro objekt noční prohlídky. Ochotnický soubor měl v Jaroměřicích dlouholetou tradici, která byla obnovena již v roce 1995.

Jak říká současná režisérka souboru Petra Pevná, jejich prohlídky nelze zaměňovat s běžnými kostýmovanými prohlídkami, jež známe i z jiných objektů. Scénáře od počátku píše zástupkyně kastelána Jana Petrová, která při jejich tvorbě vychází z historických reálií a faktů.¹²⁵ Děj prohlídky je pokaždé zasazen do jiné trasy na objektu a žádné z představení není nikdy stejné. Změny trasy a nové příběhy si žádá i skutečnost, že prohlídky jsou velmi oblíbené a návštěvníci na ně chodí opakovaně. Ačkoliv se i členská základna souboru mírně obměňuje, její pevné jádro tvoří přibližně 15 lidí, kteří spolupracují na dobrovolnické bázi. Slovy kastelána Radima Petra: „*No a co, jsou ochotníci, ochotně se sejdou.*“ Členy jsou zaměstnanci objektu i místní obyvatelé. Dokonce veškeré kostýmy dobrovolně ve volném čase šije jedna z členek a po představení jsou kostýmy uloženy v zámeckém skladu. Zámek je doslova domovskou scénou souboru.

↑ Ochoťníci na SZ Jaroměřice nad Rokytnou (foto P. Horáková)

125 Z rozhovoru s režisérkou ochotníků Petrou Pevnou ze dne 12. 6. 2020, archiv projektového týmu NAKI.

↑ Soubor ochotníků – zámek Jaroměřice nad Rokytnou (foto P. Horáková)

Generální zkouška před premiérou se vždy odehrává na zámku a obecnostvo, složené zejména z rodin a přátel ochotníků, má spolu s občerstvením vstup zdarma. Z pohledu kastelána jsou náklady objektu minimální, na druhou stranu přínos nočních prohlídek ochotníků poskytuje do zámecké kasy nemalé prostředky.¹²⁶ Ročně se jedná až o 32 představení, čtyřikrát nebo pětkrát za noc při obsazení až 25 ochotníků, a tyto prohlídky bývají zpravidla vyprodané. Noční prohlídky totiž dokáží přilákat i skupiny návštěvníků, kteří nevyhledávají běžné prohlídkové trasy památkových objektů. Největším přínosem je však radost ochotníků a návštěvníků. Nadšení pro spolupráci a tvorba představení pro zámek je výsledkem nadstandardních vztahů mezi všemi zúčastněnými. Zároveň je zámek vnímán jako neopominutelná součást života místních, což se pozitivně odráží v jejich přístupu k místnímu kulturnímu dědictví. „Zámek je otevřený pro lidi a oni ho berou za svůj, říkají tomu ,náš zámek‘,“ vysvětluje kastelán objektu Radim Petr.¹²⁷

126 Odhadem 1 500 návštěvníků ročně přijde pouze na noční prohlídky, při ceně vstupenky 100 – 150 Kč (údaj z roku 2020).

127 Rozhovor s kastelánem SZ Jaroměřice nad Rokytnou Radimem Petrem, 24. 3. 2020, archiv projektového týmu NAKI.

S výhradní smlouvou
na požádání
i dokov

DOBROVOLNÉ
VOLUNTARY
ADMISSION

3.2 Příklady komunitní a dobrovolnické péče o památku spravovanou nestátním subjektem

„Zastavte to, zastavte to, to nemá cenu, aby za nás všechno udělali trpaslíci [...] my jsme si ten hrad chtěli opravit sami! Na to jsme se těšili“, křičely děti na rytíře Brtníka v populárním muzikálu *Ať žijí duchové*,¹²⁸ který vznikl v období tuhé normalizace. Nadpřirozené síly jim pomáhaly opravit hrad v situaci, kdy státem garantovaná péče odložila obnovu hradu na neurčito. Není ovšem dnes onou „nadpřirozenou silou“ odosobněný stát, který „se postará“ a iniciativy veřejnosti tudíž není třeba?

Dosud jsme se zabývali především případy, kdy dobrovolníci byli dílčím způsobem přizváni k údržbě a prezentaci památek, které spravuje stát prostřednictvím některé ze svých příspěvkových organizací. Následující případové studie představují, jak se správcovské role zhostili sami vlastníci objektů, dobrovolníci či představitelé (místní) komunity. Je logické, že tomu odpovídá míra jejich uplatnění. Nezakládáme tím polaritu dobré a špatné praxe, ani dobré a lepší praxe, spíše poskytneme možnost srovnání. Dnes si lze jen těžko představit, že by bylo možné bez pomoci státu v takové kvalitě a plošném rozsahu prezentovat a uchovat pro další generace mimořádně bohatý památkový fond ČR. Na druhu stranu státní památková péče nikdy nedokázala, ať už z právních, ekonomických, politických či jiných důvodů, „opečovat vše“. **Je tedy velmi prospěšné, pokud se i v oblasti péče o kulturní dědictví daří rozvíjet pluralitu a princip subsidiarity.**

3.2.1 Hrad Hartenberg

V roce 1997 koupil pan Bedřich Loos torzo hradu Hartenberg na Sokolovsku. Hoře kamení, jak sám tehdejší stav popsal v jednom z rozhovorů pro tisk,¹²⁹ se však během následujících 24 let podařilo vdechnout život a změnit tuto památku oproti tehdejšímu stavu k nepoznání. Hrad je postupně obnovován a neopominutelnou zásluhu na jeho záchraně mají dobrovolníci. Dále také zaměstnanci pocházející převážně ze sociálně vyloučených lokalit z okolí.

Zpočátku veškerou práci zastal nový majitel a jeho rodina, příbuzní a přátelé, avšak v roce 2000 dostal Bedřich Loos s partnerkou doporučení spojit se s tzv. vysílající organizací dobrovolníků INEX-SDA. Od té doby se při práci na hradě vystřídal přes 1000 dobrovolníků z více než 76 zemí světa, a jak říká Bedřich Loos: „Bez nich by to nešlo.“¹³⁰ Martina Vavříňová, partnerka pana Loose, hlavní průvodkyně,

128 *Ať žijí duchové*, režie Oldřich Lipský, Československo 1977, <https://www.csfd.cz/film/5982-at-ziji-duchove/prehled/>, vyhledáno 5. 2. 2021.

129 Hrad na inzerát, (rozhovor Lukáše Hrona s Bedřichem Loosem), příloha *MF Dnes – Víkend*, 2. 8. 2020, s. 12–15.

130 *Své srdce vložil do záchrany hradu*, <https://www.youtube.com/watch?v=kPjyVYuh1U8>, vyhledáno 23. 6. 2021.

↑ Nádvoří hradu Hartenberg (foto archiv hradu Hartenberg)

koordinátorka dobrovolníků i zaměstnanců potvrzuje, že až 90 % práce s vyklížením sutin mají na svědomí právě dobrovolníci, kteří dle instrukcí přebírali odklizený materiál tak, aby se dal znovu použít pro obnovu hradu.

Ačkoliv spolupráci s dobrovolníky po formální stránce zajišťuje vysílající organizace, majitel objektu musí obstarat stravu a ubytování na vlastní náklady. Z jejich dlouholetých zkušeností vyplývá, že je důležité dobře si promyslet práci pro dobrovolníky dopředu a pracovat spíše s menšími skupinami do počtu 15 osob, aby nedocházelo k nechtěným prostojům, které jsou oboustranně nepříjemné. Podstatné je nedívat se na práci dobrovolníků čistě jen z ekonomického hlediska. Dobrovolnické akce by neměly majitele objektu přivést do ztrátových čísel, ale významný je také duchovní přínos této aktivity. Společná práce na hradě neoživila jen objekt samotný, ale pomohla zlepšit i vztahy s místní komunitou a jejich přístup k místnímu kulturnímu dědictví. Celkově tak byl poskytnut prostor pro docenění kulturního dědictví, sdílení zkušeností a navazování vztahů, kdy se někteří z účastníků workcampů na hrad opakovaně vracejí i ze zahraničí.

Vyjma spolupráce s organizací INEX-SDA vypomáhají s obnovou hradu i oddíly skautů, různé společnosti v rámci firemního dobrovolnictví, lidé, kteří zažili dobrovolnické akce na objektu v 80. letech pod záštitou Brontosaurů, ale i jednotlivci, kteří se o Hartenbergu doslechli teprve z médií.

Dobrovolnictví na Hartenbergu však nespočívá jen v manuální práci. Pod záštitou domovské Dobrovolnické akademie zde již od roku 2006 probíhají i artcampsy, které jsou zaměřeny na pomoc s propagací hradu. Vzniklo tak mnoho návrhů plaká-

↑ Dobrovolníci na hradu Hartenberg (foto archiv hradu Hartenberg)

tů hradu, těm je v prohlídkové trase věnována i celá jedna místnost, nebo jiné drobné propagační materiály. Vizí do budoucna je obnovit prostory na nádvoří, které by této akademii poskytly celoroční zázemí. Zde by pak mohli dobrovolníci pracovat i na projektové činnosti týkající se nejen hradu, ale i přilehlých objektů jako např. bývalého pivovaru. Díky medializaci příběhu o obnově Hartenbergu se dokonce nabídl i dobrovolník – projektant, který bez nároku na odměnu zpracoval profesionální projektovou dokumentaci pro obnovu hradního nádvoří dle požadavků pana Loose a paní Vavřínové.

„Pokud jsme byli nespokojení, tak to byla spíš i naše chyba, že jsme něco narychlo vymysleli, chce to být věcný,“ říká Martina Vavřínová,¹³¹ z čehož vyplývá, že i negativní zkušenosti dokázaly celou spolupráci zlepšit. V pojetí Bedřicha Loose i Marty Vavřínové je celá práce na objektu vnímána jako cesta, jež vrací život památce, která zde již nemusela stát. Hrad Hartenberg je tak vskutku příkladem dobré praxe, jak spolupracovat nejen s dobrovolníky, ale i s místní komunitou. Vztahy v obci, ve kterých zpočátku panovala nedůvěra, se totiž nakonec proměnily natolik, že dnes místní tvoří přátelskou základnu i pro mnohé kulturní akce spojené s hradem.¹³²

131 Z rozhovoru s Martinou Vavřínovou, ze dne 19. 7. 2021, archiv projektového týmu NAKI.

132 Ibidem.

↑ Obnovená kaple Tří králů na hradě Hartenberg (foto archiv hradu Hartenberg)

3.2.2 Valdštejnské imaginárium

Valdštejnská lodžie, zasazená do komponované barokní krajiny Jičína, je památkou spravovanou neziskovou organizací Valdštejnské imaginárium, z.ú. Sdružení usiluje o oživení historické stavby Valdštejnské lodžie neobvyklými cestami. Vychází přitom ze skutečnosti, že tato unikátní stavba nebyla nikdy dokončena. To, že Valdštejnův projekt zůstal v mnoha aspektech nenaplněným snem, je zdrojem inspirace (imaginace) pro tým sdružený kolem památky. Ten již několik let vytváří z tohoto působivého místa kulturně-komunitní centrum, které propojuje živé umění a neobvyklé způsoby poznávání historie a zároveň se stává nezávislou kreativní platformou města.¹³³ Město Jičín na projektu aktivně participuje včetně finanční podpory, Valdštejnské imaginárium však má současně potřebnou autonomii. Z tohoto hlediska lze projekt označit jako příkladný.

Postupně obnovovaný areál nikdy nedokončené památky si mohou návštěvníci volně projít i bez průvodce. K dispozici jsou jim pozoruhodné interaktivní exponáty: Albrechtova bedna (naučná herna s kostkami a modely dominant jičínské komponované krajiny), Valdštejnova věž (multifunkční edukační pomůcka), dále také tištěný průvodce.¹³⁴ V neposlední řadě mohou návštěvníci posedět ve sdružením pro-

133 Valdštejnská lodžie, <https://valdstejnskalodzie.cz/o-nas>, vyhledáno 30. 7. 2021.

134 Obrazový průvodce historií Valdštejnské lodžie a barokní komponované krajiny v Jičíně, vydalo Valdštejnské imaginárium z.ú, rok vydání neuveden.

vozované kavárně, která se významným způsobem podílí na pobytovému zakoušení místa a jeho přívětivosti.

Hlubší poznání památky návštěvníkům poskytují prohlídky s průvodcem, které jsou originální nejen z hlediska stylu provázení, ale i zavedeného „komunitního návštěvnického provozu“. Tento model je funkční s ohledem na spíše menší návštěvnost památky, v níž je možné věnovat se hostům individuálně. Dále zde také hraje roli divadelní orientace týmu Valdštejnského imaginária, která se u průvodců projevuje schopnostmi performance a navázání kontaktu s návštěvníky.

Prohlídky nemají pevně stanovený začátek, délku ani počet osob ve skupině. Iniciativa k jejich konání (motivace) je často na straně průvodce, který oslovuje návštěvníky procházející volně památkou či hosty kavárny (v takovém případě začíná prohlídka přímo zde tak, aby si mohli dopít svůj oblíbený nápoj). Návštěvníci se také mohou přidávat k již probíhající prohlídce, pokud je zaujme průvodcovská interpretace místa. Jeho výkon mohou návštěvníci finančně ohodnotit dle svého uvážení v závěru prohlídky. V tu chvíli se však současně jedná o finanční dar na podporu obnovy a rozvoje komunitně spravovaného místa.¹³⁵ Atributem průvodců je originální prezentační pomůcka „výkladní skříňka“, kterou mají zavěšenu na krku. Hořejší část je zásobníkem kartonů s dobovými plány a vyobrazeními, dolní část funguje jako tabule, na níž průvodci píšou křídou.

Autorem konceptu prohlídek je Adam Hošek, své know-how se snaží předat dalším průvodcům, kteří v Lodžii provázejí jako brigádníci. Rekrutují se z dobrovolníků podílejících se na zajišťování kulturních akcí a z okruhu přátel objektu. Důležitým kritériem je výše zmíněná schopnost performance, díky které si mohou i další průvodci vytvořit svůj osobitý průvodcovský styl. Jako podklad dostávají k nastudování texty, které však nejsou závazné v takové míře, jako tomu bývá

↑ Průvodce s „výkladní skříňkou“ často sám oslovuje návštěvníky s nabídkou prohlídky (foto P. Hudec)

¹³⁵ Ceník vstupného je stanoven pouze pro prohlídky mimo běžnou otevírací dobu. V roce 2021 činilo vstupné pro dospělého návštěvníka 50 Kč. <https://valdstejnskalodzie.cz/prohlidka>, vyhledáno 30. 7. 2021.

↑ Na prezentaci místa se podílí interaktivní mobiliář (foto P. Hudec)

u sylabu pro průvodce na památkách NPÚ. Hlavní idea prohlídek je nesena vědomím rozporuplnosti Valdštejnovy osobnosti a tím, že v historii Lodžie je řada bílých míst. To, že průvodce neposkytuje hotové koncepty výkladu, je pružinou pro fantazii účastníků při interpretaci památky. Návštěvníci si tak mohou vytvářet vlastní pohled na minulost.

Ačkoliv rehabilitace Lodžie není dosud u konce, lze již nyní říci, že druhý život památkového objektu, který mu vtisklo Valdštejnské imaginárium za pomoci mnoha umělců a dobrovolníků, je jeho zlatou érou. Ta z hlediska živé kultury hradě konkuruje dokonce i té Valdštejnově.

3.2.3 Dobrovolníci pro klášter Porta coeli

Porta coeli v Předklášteří u Tišnova je živý klášter obývaný malou komunitou sester cisterciacek. V roce 1950 byl klášter zrušen komunistickým režimem a po čtyřicetileté odmlce došlo k obnovení řeholního života. Sestry žijí na jednu stranu přísným klauzurním způsobem, se kterým souvisí omezení setkávání se s nečleny řehole, na druhou stranu podporují hmotnou i kulturní obnovu areálu místní komunitou a institucemi například obcí, či Podhoráckým muzeem.

Pro rozvoj dobrovolnické činnosti přinesl nový impuls Tomáš Blaha, který má s touto formou péče o kulturní dědictví dlouholeté zkušenosti.¹³⁶ Jako rodák byl a stále je členem místní komunity, což přineslo výhodu kontaktů i snadnější cestu k zapojení obyvatel, sponzorů a již existujících občanských sdružení. Jeho záměrem je propojit dobrovolnictví s výrobou cideru, záchranou starých odrůd ovoce v sadu, opravou kulturní památky a udržitelným zemědělstvím. Pro své cíle se mu podařilo získat podporu správy kláštera.

Zpočátku se jednalo o aktivity na velmi neformální bázi zaměřené především na obnovu starého sadu. Postupně začal spolupracovat s nejrůznějšími organizacemi a spolky a stal se koordinátorem dobrovolníků, či jak s nadsázkou vyjádřil

¹³⁶ Zapojil se např. do aktivit hnutí Brontosaurus, střediska ekologické výchovy v Kaprálově mlýně (Ochoz u Brna) a absolvoval roční zahraniční stáž při záchraně Kalvárie v Banské Štiavnici, která probíhá pod hlavičkou Evropské dobrovolné služby.

↑ Při rozvoji dobrovolnictví je zásadní charismatická osoba iniciátora a organizátora (foto P. Hudec)

„profesionálním dobrovolníkem“.¹³⁷ Nyní organizuje i dlouhodobé půlroční projekty, při kterých jsou poskytovány finance na pojištění a příspěvek na stravu z fondů Evropských sborů solidarity. Tyto projekty jsou určeny pro dobrovolníky ve věku od 18 do 30 let a mají pomoci mladým lidem zapojit se do veřejně prospěšných projektů v zahraničí či jejich domovské zemi.¹³⁸ Účastníci tak mají možnost nalézt inspiraci, která by přispěla k jejich osobnímu růstu, rozvoji dovedností a kompetencí.

V areálu kláštera je pro dobrovolníky připraveno zázemí – mohou se zde ubytovat, a tak odpadá jeden z problémů, se kterým se na památkových objektech můžeme setkat. Pro krátkodobé pobyty je zde uplatňováno „pravidlo tří dnů“, tedy že samotné práci mají být věnovány maximálně tři dny. Pokud se dobrovolníci rozhodnou zdržet se na místě déle, mohou trávit čas například výlety do okolí. Při organizování dobrovolníků jsou potřeba lidé, kteří zajistí dohled nad odbornější činností, pomohou s překladem, nebo se postarají o jednotlivé účastníky. Pokud je akce zajišťována přes větší organizace typu INEX-SDA nebo Tamjdem,¹³⁹ jsou účastníci již pojištěni, dostávají příspěvek na stravu a se skupinou přijíždí i externí koordiná-

137 Rozhovor Karolíny Poláškové s Tomášem Blahou, *Koronavirus zmizí, ale sucho tady zůstane. Půdě může pomoci zapomenuté biouhli*, <https://denikn.cz/346401/koronavirus-zmizi-ale-sucho-tady-zustane-pude-muze-pomoci-zapomenute-biouhli/>, vyhledáno 14. 9. 2021.

138 Evropský sbor solidarity, https://europa.eu/youth/solidarity_cs, vyhledáno 14. 9. 2021.

139 Společnost Tamjdem od roku 2013 propojuje dobrovolníky a neziskové organizace po celé České republice. <https://tamjdem.cz/>, vyhledáno 23. 10. 2021.

↑ Dobrovolníci pomáhají s výrobou biouhle z náletových dřevin v areálu kláštera Porta coeli (foto archiv T. Blahy)

tor. Tyto mezinárodní skupiny, ve kterých jsou například Češi, Italové, Francouzi, či Španělé, pak zůstávají na místě zhruba 14 dní. A odkud se takoví dobrovolníci rekrutují? Jak říká Tomáš Blaha, „většinou se to rozkřikne.“¹⁴⁰ Akce jsou propagovány na sociálních sítích, nebo na stránkách konkrétních dobrovolnických organizací a atraktivita projektu většinou přitáhne pozornost médií, což opět pomáhá tomu, aby místo znovu oživalo.

Při dobrovolnických aktivitách využívá Tomáš Blaha i poznatků ze studia environmentalistiky. Rozvíjí například technologii výroby biouhle prostřednictvím pálení vysekaných náletových dřevin.¹⁴¹ Kromě likvidace náletových dřevin se dobrovolníci věnují například i čištění opuštěných budov v areálu (pivovarské lednice, sýpky). Samostatným projektem je činnost květinové farmářky, která zde začínala jako dobrovolnice. Dnes v blízkosti kláštera provozuje zahradu s místními druhy rostlin, ve které mohou vypomáhat také dobrovolníci. Vypěstovanými rostlinami pak zásobuje své květinářství.

140 Rozhovor členů projektového týmu s T. Blahou dne 8. 9. 2021, archiv projektového týmu NAKI.

141 Takto vyrobený biouhel se nepoužívá jako klasické dřevěné uhlí, své využití nachází v zemědělství. Zlepšuje půdu v zahradách, na polích a pod ovocnými stromy tím, že ji provzdušňuje, váže na sebe minerály a zadržuje vodu. Rozhovor Karolíny Poláškové s Tomášem Blahou, *Koronavirus zmizí, ale sucho tady zůstane. Půdě může pomoci zapomenuté biouhlí*, <https://denikn.cz/346401/koronavirus-zmizi-ale-sucho-tady-zustane-pude-muze-pomoci-zapomenute-biouhli/>, vyhledáno 14. 9. 2021.

↑ Mezi dobrovolníky, kteří se angažují v *Porta coeli*, patří místní obyvatelé, studenti, ale i účastníci mezinárodních workcampů (foto archiv T. Blahy)

Všechny tyto vesměs ekologické aktivity mají ideovou oporu v encyklice současného papeže Františka *Laudato si'*, která propojuje církev s otázkami životního prostředí.¹⁴² V klášteře postupně vzniká pobytové a výukové centrum a v budoucnosti je zvažována i možnost zapojení dobrovolníků do interpretace objektu.

Dobrovolnické aktivity realizované na pozemcích kláštera nejsou svázány tak pevnými pravidly a normami jako je tomu u státní instituce, navíc je část administrativy předána na bedra partnerských organizací, které mohou čerpat příspěvky na pojištění a stravu. Tento způsob péče o sakrální památku přináší užitek hned několika stranám. Opatství získává pracovníky, kteří pomohou s údržbou a zušlechtním klášterního areálu. Mezinárodní dobrovolníci poznají část České republiky, do které by jinak pravděpodobně nezavítali, a místní obyvatelé tak i díky nim cítí výjimečnost Předklášteří, kam se sjíždějí lidé z celého světa. Ostatně pro místní komunitu je „znovuobjevení blízkého“ také velkým přínosem. Klášter *Porta coeli* se tak společným dílem lokální i mezinárodní sítě dobrovolníků pozvolna stává „branou nebe“, ušlechtilým místem nejen co do vzhledu, nýbrž i života.

---

142 Papež František, *Laudato si'*, Praha 2018.

Závěr

Co je třeba rozvinout, aby bylo možné metodiku snáze uplatnit v praxi?

V této publikaci navazujeme na obě předešlé metodiky projektu, *Rozvíjíme tradici aneb Od výkladu k interpretaci a Mnoho podob interpretace*, ale důraz klademe na participativní pojetí památkové péče ve spolupráci s dobrovolníky a místními komunitami. Jakkoli je současná péče o památkové objekty reprezentována předešlým odbornými zásahy příslušných institucí, neméně důležité se jeví i zapojení širší veřejnosti, pro kterou je kulturní dědictví uchováváno. Pokud se na této činnosti bude moci nějakým způsobem podílet, vybuduje si k památkám hlubší vztah, který pak může předat i dalším generacím. Z výsledků uskutečněného kvalitativního výzkumu, který probíhal (nejen) na objektech ve správě NPÚ jsme vytvořili několik doporučení pro tento typ participativní péče o kulturní dědictví.

Doporučení v oblasti rozvoje komunitní a dobrovolnické péče o kulturní dědictví:

- **Podporovat (místní a památkové) komunity, které generují inovace v přístupech péče o kulturní dědictví a právě v nich se formují pro ně potřebné kompetence. Rozvoj a podpora dobrovolnictví na památkových objektech ve správě NPÚ zároveň posiluje demokratické principy památkové péče a podílí se na dalším životě památek.**
- **Uplatňovat princip subsidiarity: ponechávat v maximální možné míře kompetence památkovým správám ve spolupráci s dobrovolníky a místními komunitami.** V praktické rovině by měla mít správa památkového objektu i regulérní nástroje k tomu, aby mohla tuto spolupráci ocenit různými formami zvýhodnění participujících osob.¹⁴³
- **Posílit rozvoj dobrovolnictví v NPÚ tím, že instituce vyčlení tabulkové místo koordinátora na úrovni generálního ředitelství, který bude mít jako hlavní pracovní náplň spoluorganizování dobrovolnických akcí, jejich propagaci a pomoc s dobrovolnickou administrativou pro správce památkových objektů.** V závislosti na míře rozvoje zájmu o dobrovolnictví pak ustanovit koordinátory i pod jednotlivými územními památkovými správami tak, aby se jednalo o podstatnou část jejich pracovní náplně.

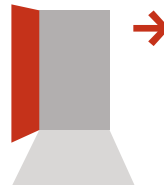
¹⁴³ Např. ve Směrnici o vstupném na památkové objekty ve správě NPÚ zjednodušit postup pro udělení slevy v podobě volné vstupenky a funkčně tuto možnost zapracovat i do pokladního programu. Podobné doporučení bylo ostatně zmiňováno již v dokumentu *Koncepce působení NPÚ na léta 2016–2021: Analýza, cíle, implementace*, s. 56, <https://www.npu.cz/portal/npu-a-pamatkova-pece/npu-jako-instituce/povinne-zverejnovane-informace/koncepce-npu/NPU-koncepce-2016-2021.pdf>, vyhledáno 10. 5. 2021.

- **Zjednodušit administrativu** zejména tím, že bude umožněno oficiální zapojení dobrovolnických skupin, přičemž spolupráce bude ošetřena pouze jednou smlouvou s výčtem všech zúčastněných. V případě skupiny by tak nebylo nutné uzavírat s každým dobrovolníkem smlouvu zvlášť a jednotlivě ji zanášet do vnitřních systémů NPÚ.
- **Spolupracovat s neziskovými organizacemi, které se dobrovolnictví věnují:** oficiálními dobrovolnickými organizacemi, které oslovují zájemce a zajišťují i převážnou část administrativy (pojištění, příspěvek na stravu apod.).
- **Vnímat dobrovolníky jako důvěryhodné a zodpovědné partnery, ne levnou pracovní sílu, a nabízet jim možnost volby konkrétní aktivity. Uplatnit se mohou nejen při manuální péči o kulturní dědictví, nýbrž také při jeho prezentaci a dalších odbornějších činnostech.**
- Na webu NPÚ i jednotlivých objektů **nabízet dobrovolníkům konkrétní akce, do kterých se mohou zapojit, a informovat o uskutečněných aktivitách.**
- S ohledem na pestrost památkového fondu ve správě NPÚ i různou personální situaci **nevytvářet tlak na plošné zapojení objektů do dobrovolnické činnosti.** Cestou je motivace k dobrovolné účasti jednotlivých správ památkových objektů a podpora již existujících projektů v této oblasti.

Jsme si vědomi, že se zapojováním dobrovolníků jsou spojena mnohá úskalí v podobě administrativní zátěže, nejrůznějších obav stávajících zaměstnanců NPÚ, chybějících finančních, materiálních či personálních kapacit. Jinými slovy je potřeba investovat dostatek času a síly (nad rámec svých běžných pracovních povinností) k činnosti, která nezaručuje efektivní materiální výstupy, ale nese s sebou značné duchovní i společenské hodnoty a její výsledky jsou patrné v delším časovém horizontu.

Doufáme, že správy objektů, které jsou tomuto přístupu nakloněny, najdou v předchozím textu povzbuzení a v předložených doporučených inspiraci a podporu otevřít se spolupráci s dobrovolníky a místními komunitami. Znovu je však potřeba zopakovat, že participace na dobrovolnických akcích musí být oboustranně dobrovolná a nelze ji nikomu nařizovat.

**POSTUPME
SI DÁLE!**

↑ Dobrovolníci obědvají v areálu kláštera Porta coeli. Jídlo jim připravili zde ubytování uprchlíci z Ukrajiny (foto P. Hudec)

№	Opis	Wartość	Wzrost
1.00	...	...	...
2.00	...	...	...
3.00	...	...	...
4.00	...	...	...
5.00	...	...	...
6.00	...	...	...
7.00	...	...	...
8.00	...	...	...
9.00	...	...	...
10.00	...	...	...
11.00	...	...	...
12.00	...	...	...
13.00	...	...	...
14.00	...	...	...
15.00	...	...	...
16.00	...	...	...
17.00	...	...	...
18.00	...	...	...
19.00	...	...	...
20.00	...	...	...
21.00	...	...	...
22.00	...	...	...
23.00	...	...	...
24.00	...	...	...
25.00	...	...	...
26.00	...	...	...
27.00	...	...	...
28.00	...	...	...
29.00	...	...	...
30.00	...	...	...
31.00	...	...	...
32.00	...	...	...
33.00	...	...	...
34.00	...	...	...
35.00	...	...	...
36.00	...	...	...
37.00	...	...	...
38.00	...	...	...
39.00	...	...	...
40.00	...	...	...
41.00	...	...	...
42.00	...	...	...
43.00	...	...	...
44.00	...	...	...
45.00	...	...	...
46.00	...	...	...
47.00	...	...	...
48.00	...	...	...
49.00	...	...	...
50.00	...	...	...

...

zami a poplach...

...

Seznam literatury a zdrojů

- Alsayyad Nezar, Consuming Heritage or the End of Tradition: the New Challenges of Globalisation, in: Kalay Yehuda – Kvan Thomas – Affleck Janice (edd.), *New Heritage: New media and cultural heritage*, New York 2008.
- Bauman Zygmunt, *Komunita*, Bratislava 2001.
- Bauman Zygmunt, *Tekutá modernita*, Praha 2002.
- Bauman Zygmunt, *Umění života*, Praha 2010.
- Blažek Bohuslav, *Podněty z první evropské konference o dobrovolných organizacích na poli kulturního dědictví*, *Zprávy památkové péče* 61, 2001, č. 2, s. 45–48.
- Carter James (ed.), *Interpretace místního dědictví: Příručka pro plánování a tvorbu prezentací místních zajímavostí*, Brno 2004.
- Cohen Anthony, *Symbolic Construction of Community*, Taylor & Francis e-Library 2001.
- Copeland Tim – Ruelland Anne – Jamieson Peter et al., *Edukace jako cesta ke zkvalitňování péče o kulturní dědictví pohledem zahraničních odborníků*, Praha 2016.
- Crosby Mark, Dobrovolná péče o kulturní dědictví – 120 let zkušeností National Trust, in: Copeland Tim – Ruelland Anne – Jamieson Peter et al., *Edukace jako cesta ke zkvalitňování péče o kulturní dědictví pohledem zahraničních odborníků*, Praha 2016.
- Červený dvůr, https://cervenydvor.cz/?page_id=1919, vyhledáno 24. 6. 2022.
- Česká provincie Tovaryšstva Ježíšova, <http://www.jesuit.cz/zivekameny/>, vyhledáno 16. 8. 2021.
- Československá filmová databáze, *Ať žijí duchové*, režie Oldřich Lipský, Československo 1977, <https://www.csfd.cz/film/5982-at-ziji-duchove/prehled/>, vyhledáno 5. 2. 2021.
- Dobrovolníci v muzeu, *Věstník AMG*, 2021, č.1, https://www.cz-museums.cz/UserFiles/file/2021/Vestnik/1_2021_komplet%20mensi.pdf, vyhledáno 30. 9. 2021.
- Dobrovolnická činnost v Národním památkovém ústavu, <https://www.npu.cz/cs/dobrovolnici>, vyhledáno 1. 8. 2021.
- Dostál Jakub – Tošner Jiří – Černá Martina a kol., *Ekonomická hodnota dobrovolnictví v teorii a praxi. Souhrnná výzkumná zpráva projektu Česko s dobrovolnictvím počítá*, Vysoká škola polytechnická, Jihlava 2020.
- Edukace a interpretace v oblasti kulturního dědictví, <https://edukace.pedf.cuni.cz>, vyhledáno 8. 6. 2021.
- English Heritage – Annual Report 2020/21, <https://www.english-heritage.org.uk/siteassets/home/about-us/annual-reports/2020-21-annual-report-password.pdf>, vyhledáno 31. 3. 2022.
- Evropský sbor solidarity, https://europa.eu/youth/solidarity_cs, vyhledáno 14. 9. 2021.

Frič Pavol – Pospíšilová Tereza, *Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století*, Praha 2010.

Friedman Thomas, *Thank you for being late*, New York 2017.

Fryč Martin, *Invalidovna – Iniciativa pro Invalidovnu*, <http://martinfryc.eu/galerie/invalidovna-iniciativa-pro-invalidovnu/>, vyhledáno 10. 7. 2021.

Han Byung-Chul, *Vyhořelá společnost*, Praha 2016.

Havlůjová Hana – Indrová Martina – Svoboda Petr et al., *Památky nás baví 4: Kulturní dědictví jako příležitost pro učení všech generací*, Praha 2015.

Hestia, www.hest.cz, vyhledáno 8. 6. 2021.

Hnutí Brontosaurus (z cyklu Retro), režie Ivan Bareš, Česká televize 2011, <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10176269182-retro/211411000360019/>, vyhledáno 20. 5. 2021.

Holden John, *Cultural Value and the Crisis of Legitimacy: Why Culture Needs a Democratic Mandate*, London 2006.

Hrad na inzerát (rozhovor Lukáše Hrona s Bedřichem Loosem), *příloha MF Dnes – Víkend*, 2. 8. 2020.

INEX – sdružení dobrovolnických aktivit, www.inexsda.cz, vyhledáno 20. 5. 2021.

Jenkins Richard, *Social Identity*, London – New York 2008.

Klub invalidních dobrodruhů, <http://ckkid.4fan.cz/index.html> nebo <https://www.facebook.com/klubinvalidnichdobrodruhu>, vyhledáno 23. 6. 2021.

Koncepce působení Národního památkového ústavu na léta 2016 – 2021: Analýza, cíle, implementace, <https://www.npu.cz/portal/npu-a-pamatkova-pece/npu-jako-institute/povinne-zverejnovane-informace/koncepce-npu/NPU-koncepce-2016-2021.pdf>, vyhledáno 10. 5. 2021.

Kvan Thomas, Conclusions, in: Kalay Yehuda – Kvan Thomas – Affleck Janice (edd.), *New Heritage: New media and cultural heritage*, New York 2008.

Liessmann Konrad Paul, *Hodina duchů*, Praha 2015.

Eva Lukášová, Památky, in: Magdalena Müllerová (ed.), *Dobrovolníci pro kulturu. Dobrovolnická činnost v kulturních organizacích*, Praha 2011, s. 111–122.

Matice velehradská, www.maticivelehradska.cz, vyhledáno 16. 8. 2021.

Metodické doporučení MK ČR pro dobrovolnictví v kultuře a umění (NIPOS 2015 aktualizováno, II. vydání), Praha 2015, vyhledáno 14. 5. 2021.

Místní místním, <http://mistnimistnim.cz/o-nas/>, vyhledáno 5. 2. 2021.

Na Krakovci provází odsouzená, po propuštění chce stejnou práci, *Český rozhlas*, 20. 8. 2020, <https://region.rozhlas.cz/na-krakovci-provazi-odsouzena-po-propusteni-chce-stejnou-praci-8277108>, vyhledáno 10. 6. 2021.

Memorandum o spolupráci NPÚ a NRZP, Národní památkový ústav, https://www.npu.cz/portal/tiskove-zpravy/2017/17-06-22%20invalide/34607_2017_Memoradum%20o%20spolupraci%20Narodni%20rada%20osob%20se%20zdravotnim%20postilenim_2017.pdf, vyhledáno 23. 6. 2021.

Müllerová Magdalena (ed.), *Dobrovolníci pro kulturu. Dobrovolnická činnost v kulturních organizacích*, Praha 2011.

Národní rada osob se zdravotním postižením, <https://nrzp.cz/>, vyhledáno 23. 6. 2021.

Národní soustava kvalifikací, https://www.narodnikvalifikace.cz/kvalifikace-752-Koordinator_dobrovolniku/revize-2621/kvalifikacni-standard, vyhledáno 4. 3. 2022.

Národní soustava povolání, <http://www.nsp.cz/jednotka-prace/koordinator-dobrovolniku>, vyhledáno 4. 3. 2022.

National Trust, https://en.wikipedia.org/wiki/National_Trust, vyhledáno 9. 3. 2021.

National Trust, <https://www.nationaltrust.org.uk/join-us>, vyhledáno 9. 3. 2021.

National Trust – Annual Report 2020/21, <https://nt.global.ssl.fastly.net/documents/annual-report-202021.pdf>, vyhledáno 17. 5. 2022.

Nestátní nezisková organizace, https://cs.wikipedia.org/wiki/Nest%C3%A1tn%C3%AD_neziskov%C3%A1_organizace, vyhledáno 8. 6. 2021.

Noc kostelů, <https://www.nockostelu.cz/>, vyhledáno 16. 8. 2021.

Obrazový průvodce historií Valdštejnské lodžie a barokní komponované krajiny v Jičíně, vydalo Valdštejnské imaginárium z.ú, rok vydání neuveden.

Papež František, *Laudato si'*, Praha 2018.

Pávková Jiřina et al., *Pedagogika volného času*, Praha 2014.

Propamátky, <https://www.propamatky.info/cs/katalog-sluzeb/cela-cr/neziskovy-sektor/>, vyhledáno 16. 8. 2021.

Průvodce dobrovolnictvím pro neziskové organizace, Hestia – národní dobrovolnické centrum, Praha 2003.

Rozhovor z 29. 7. 2016 DVTV, Daniela Drtinová – Martin Jazairi, <https://video.aktualne.cz/jazairi-invalidovna-je-rodinne-strebro-jako-prazsky-hrad-jej/r~e55c5b76559f11e682470025900fea04/r~a40b6132661911e6a3e5002590604f2e/>, vyhledáno 5. 2. 2021.

Rozhovor Karolíny Poláškové s Tomášem Blahou, *Koronavirus zmizí, ale sucho tady zůstane. Půdě může pomoci zapomenuté biouhli*, <https://denikn.cz/346401/koronavirus-zmizi-ale-sucho-tady-zustane-pude-muze-pomoci-zapomenute-biouhli/>, vyhledáno 14. 9. 2021.

Ruskin John, Sezam a lilie, in: *Krása našeho domova: časopis ochránců a přátel přírody* 1, 1904, č. 1, s. 5.

Sdružení Neratov, <https://www.neratov.cz/>, vyhledáno 16. 8. 2021.

Směrnice NPÚ o dobrovolnících v Národním památkovém ústavu č. XXIV/2019/NPÚ, <https://www.npu.cz/portal/npu-a-pamatkova-pece/dobrovolnici/sme300-19-24-dobrovolnici-v-npu.pdf>, vyhledáno 8. 6. 2021.

Spathová Jana, Spolupráce památkářů s neziskovými organizacemi ve Zlínském kraji, in: *Pečujeme o památky. Příklady dobré praxe neziskových a dobrovolnických organizací*, Kroměříž 2017, s. 11–14.

Spitzer Manfred, *Digitální demence*, Brno 2014.

Spitzer Manfred, *Kybernemoc! Jak nám digitalizovaný život ničí zdraví*, Brno 2016.

Staňte se dobrovolníkem, <https://www.nm.cz/spoluprace/stante-se-dobrovolnikem>, vyhledáno 11. 1. 2021.

Státní politika vůči NNO na léta 2015 – 2020, <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rnno/dokumenty/statni-politika-vuci-nno-na-leta-2015---2020-133505/>, vyhledáno 8. 6. 2021.

Studio Alta, <https://www.altart.cz/o-nas/>, vyhledáno 5. 2. 2021.

Studio Alta, <https://www.altart.cz/rezidence-studio-alta-v-invalidovne/>, vyhledáno 7. 2. 2021.

Studio Alta se stěhuje do pražské Invalidovny, <https://www.tanecniaktuality.cz/zpravy/studio-alta-se-stehuje-do-prazske-invalidovny>, vyhledáno 7. 2. 2021.

Suchánková Alžběta, *Východiska a organizace dobrovolnictví ve Velké Británii* (bakalářská práce), Univerzita Palackého, Olomouc 2009, <https://theses.cz/id/uq4wn8/88683-270908814.pdf?lang=en>, vyhledáno 9. 3. 2021.

Své srdce vložil do záchrany hradu, YouTube, <https://www.youtube.com/watch?v=kPJyVYuh1U8>, vyhledáno 23. 6. 2021.

Szaló Csaba, *Paměť míst*, Praha 2017.

Škola vidění, <https://www.skolavideni.cz/>, vyhledáno 29. 7. 2021.

Špidlík Tomáš, *Věřím v život věčný: Eschatologie*, Olomouc 2007.

Tamjdem, <https://tamjdem.cz/>, vyhledáno 23. 10. 2021.

The Friends of Czech Heritage, <https://www.czechfriends.net/about-us/cesky>, vyhledáno 24. 6. 2022.

The Friends of Czech Heritage – Výzva chairmana britské neziskové organizace The Friends of Czech Heritage pana Petera Jamiesona, https://www.czechfriends.net/images/05_Peter_Jamieson_7.3.2022.pdf, vyhledáno 24. 6. 2022.

Tilly Charles, Do Communities Act?, *Sociological Inquiry* 43, 1973, č. 3–4, s. 209–238.

Tošner Jiří – Sozanská Olga, *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*, Praha 2006.

Tošner Jiří, *Studie o dobrovolnictví (Koncepte politiky vlády vůči nestátním neziskovým organizacím do roku 2020)*, Praha 2014. https://www.vlada.cz/assets/ppov/rnno/dokumenty/studie_tosner_pro_web.pdf, vyhledáno 2. 3. 2022.

Tůmová Ludmila, Dobrovolnický program Národního muzea. *Muzeum: Muzejní a vlastivědná práce* 53, 2015, č. 2, s. 50–53.

Tůmová Ludmila, Dobrovolnický program Národního muzea v letech 2015–2017, *Muzeum: Muzejní a vlastivědná práce* 56, 2018, č. 1, s. 50–55.

Valdštejská lodžie, <https://valdstejskalodzie.cz/o-nas/>, vyhledáno 30. 7. 2021.

Valdštejská lodžie, <https://valdstejskalodzie.cz/prohlidka>, vyhledáno 30. 7. 2021.

Wikipedie, heslo Nestátní nezisková organizace, https://cs.wikipedia.org/wiki/Nest%C3%A1tn%C3%AD_neziskov%C3%A1_organizace, vyhledáno 8. 6. 2021

Zákon o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů (zákon o dobrovolnické službě) č. 198/2002 Sb.

Zákon č. 86/2014 Sb., kterým se mění zákon č. 198/2002 Sb o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník.

Zapojím se, Národní platforma firemního dobrovolnictví, <https://www.zapojimse.cz>, vyhledáno 26. 03. 2021.

Summary

This publication deals with the topic of volunteering and cooperation with local communities. These two spheres cannot be separated, as they very often overlap. The basis for its writing was qualitative research on heritage monuments, not only on those under the administration of the National Heritage Institute.

The introduction of the methodology presents its starting points and goals, which are followed by a chapter where the historical development of volunteering in our territory is described, taking into account the tradition of association activities. These activities were often related to the saving and preservation of cultural heritage, and the members of the associations were mostly recruited from the local communities. The development of this phenomenon after 1990 is mentioned in more detail, with an emphasis on the legislative changes that came with the onset of the new millennium.

The main chapters are devoted to the presentation of the outcomes of the qualitative research, which was one of the goals of the project NAKI II "Presentation and Interpretation of Historic Environment as a Part of Cultural Heritage Education and Learning in Times of New Media and Liquid Modernity", funded by the Ministry of Culture of the Czech republic from 'Programme for the support of applied research and experimental development of a national cultural identity for the years 2016 to 2022 (NAKI II)'. This research was conducted in 2020 on selected heritage monuments managed by the National Heritage Institute. Based on interviews with castle managers, also the respondents from cooperating entities (e.g. non-profit organizations, educational institutions and local associations) were selected. The same interviews were conducted with several selected representatives of administrators and owners of non-state monuments.

The research confirmed the hypothesis of the importance of positive relationships between the administration of the heritage monument, local residents, the heritage community and volunteers. These relationships are significantly reflected in the form of presentation and interpretation of cultural heritage. The monuments themselves could never exist taken out of the context of their surroundings, and in any case, the local inhabitants relate to them in some way. It is important to maintain this continuity and, if at least a little possible, to offer local and other interested parties some form of participation in the various events in the monument. Such a model can be considered as a sustainable form of cultural heritage care.

For inspiration, the methodology offers to its reader also examples of different approaches to the involvement of volunteers at other contributory organizations of the Ministry of Culture of the Czech Republic, church experience with volunteering and an illustration of foreign practice from the United Kingdom. A separate chapter is devoted to good practice examples of community and volunteer interpretation

activities on heritage monuments managed by the National Heritage Institute and beyond.

Thanks to the analysis of data obtained from interviews and by studying relevant literature, the methodology also formulates specific recommendations for the development of volunteering and cooperation with local and heritage communities, which are active in the vicinity of buildings managed by the National Heritage Institute.

The most important of them are listed here:

Recommendations in the field of development of community and volunteer care for cultural heritage

- There is a need to support communities (local and those connected with the national heritage monuments) that generate innovation. Their involvement strengthens the democratic principles of cultural heritage care.
- To apply the principle of subsidiarity: to keep the competences of the historical monument administration in cooperation with local communities as much as possible.
- To establish a position of the coordinator for volunteers, who will have this activity as their main duty, within the Directorate-General.
- To simplify volunteering administration.
- To collaborate with non-profit organizations that are dedicated to the organization and offers of volunteering.
- To perceive volunteers as trustworthy and responsible partners, not as cheap labor. They can use their talents not only in the care of cultural heritage, but also in its presentation.
- To offer a schedule of volunteer activities on the website of National Heritage Institute.
- Not to create pressure for the widespread involvement of national heritage monuments in volunteering.

BUDOUCNOST MINULOSTI

Participativní péče o kulturní dědictví na dobrovolnické bázi

Autorský tým: Kateřina Dryáková, Nikola Kasl, Petr Hudec

Ministerstvo kultury ČR vydalo dne 3. 11. 2022 Osvědčení o uznání uplatněné metodiky č. 265, č.j. MK 63755/2022 OVV, Sp. Zn. MK-S 13188/2017 OVV, v souladu s podmínkami „*Metodiky hodnocení výzkumných organizací a hodnocení programů účelové podpory výzkumu, vývoje a inovací.*“

Na publikaci dále spolupracovali: Lucie Bláhová, Hana Havlůjová, Vendula Hnojská, Miroslav Indra, Martina Indrová, Jakub Jareš, Květa Jordánová, Libor Karásek, Vendula Kazlauskas, Šárka Kosová, Eva Neprašová, Radka Ranochová, Naděžda Rezková Příbylová, Tomáš Seidler, Kateřina Sládková, Helena Staufčíková, Tomáš Wizovský

Odborné recenze: Milan Svoboda, Petra Šobáňová

Jazyková redakce: Irena Tobiášková

Překlad anglického resumé: Vendula Kazlauskas

Autoři a zdroje snímků: archiv T. Blahy, J. Cianciana (clovekavira.cz), archiv CK KID, archiv ČRD, K. Dryáková, archiv hradu Hartenberg, P. Horáková, P. Hudec, M. Krčma, A. Medová, archiv Muzea Jihovýchodní Moravy, archiv odílu Poutníci, S. Rybová, T. Seidler, D. Sís (clovekavira.cz), archiv Spolku přátel hradu Lukova, A. Stindl, T. Vrtal, archiv D. Windlín, archiv Zapojimse.cz.

Na titulní straně je fotografie z dobrovolnické akce na hradě Hartenberg (foto A. Stindl) a na straně 5 detail sochy Apoteóza hraběte Šporka, SZ Valeč (foto P. Hudec).

Grafická úprava a sazba: Jan Krčál

Vydal Národní památkový ústav jako 110. svazek edice

Odborné a metodické publikace

Vydání první

Praha 2022

ISBN 978-80-7580-164-8

ISBN 978-80-7480-171-6 (elektronická verze)

POSTUPME SI DÁLE!

...3

přináší nápady, inspirace a metodické postupy, jak posílit participativní péči o kulturní dědictví prostřednictvím zapojení dobrovolníků a místních komunit. Nabízí též zahraniční zkušenosti a mezioborové vhledy.

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

MINISTERSTVO
KULTURY

ISBN 978-80-7580-164-8

ISBN 978-80-7480-171-6 (elektronická verze)